

ΣΤΕ 2344/2014 [Αρνητική γνωμοδότηση του ΚΣΝΜ περί μη χαρακτηρισμού ως μνημείου κτηρίου στο Ηράκλειο Κρήτης]

Περίληψη

- Όταν το Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων ή το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, κατά την άσκηση της γνωμοδοτικής τους αρμοδιότητας, αποφαινόμενοι ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις χαρακτηρισμού ακινήτου ως νεωτέρου μνημείου, δεν απαιτείται να επιληφθεί του σχετικού ζητήματος και το ειδικό όργανο που συγκροτείται από την Ολομέλεια των δύο Κεντρικών Συμβουλίων σε κοινή συνεδρίαση (μειοψ.). Τα ακίνητα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830, δηλ. τα αρχαία ακίνητα μνημεία, προστατεύονται από τον νόμο, χωρίς ν' απαιτείται έκδοση διοικητικής πράξεως για τον χαρακτηρισμό τους. Ακίνητα μνημεία, που ανάγονται σε περίοδο προγενέστερη των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών, χαρακτηρίζονται ως μνημεία με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, λόγω της σημασίας τους, η οποία μπορεί να αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στην αρχιτεκτονική αξία τους, όπως συμβαίνει με τα οικοδομήματα που σημαδεύουν την εισαγωγή μιας σημαντικής περιόδου της αρχιτεκτονικής στον τόπο μας ή έχουν διακριθεί από την έγκυρη αρχιτεκτονική κριτική, στην αξία τους από πολεοδομική άποψη, προκειμένου π.χ. για μεμονωμένο κτίσμα ή για κτηριακό συγκρότημα που αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα μιας ιστορικής φάσεως στην εξέλιξη του οικισμού ή συμβάλλει στην ανάδειξη της εικόνας του αστικού τοπίου, ή, τέλος, στην ιστορική αξία τους, όταν πρόκειται για ακίνητο ή χώρο που συνδέεται με την πολιτική ή κοινωνική ή οικονομική ιστορία του νεώτερου ελληνικού κράτους ή ορισμένης περιοχής, η διατήρησή του δε συμβάλλει στη διαφύλαξη της ιστορικής μνήμης. Ως μνημεία χαρακτηρίζονται για τους ίδιους λόγους και ακίνητα αναγόμενα στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών, εφ' όσον όμως η σημασία τους για έναν ή περισσότερους από τους παραπάνω λόγους είναι ιδιαίτερη. Για τον χαρακτηρισμό ακινήτου ως μνημείου δεν απαιτείται να συντρέχουν όλα τα κριτήρια που μνημονεύονται στο άρθρ. 6 παρ. 1 Ν 3028/2002, αλλ' αρκεί προς τούτο η συνδρομή έστω και ενός από αυτά.

- Κατά τον χαρακτηρισμό δεν εξετάζεται η έκταση των οικονομικών συνεπειών που μπορεί να προκληθούν στους ενδιαφερομένους, ούτε η τυχόν επίδραση του χαρακτηρισμού στις νομικές σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, αφού η επιδιωκόμενη με τις ανωτέρω διατάξεις διαφύλαξη, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, του προστατευόμενου εννόμου αγαθού αποτελεί υποχρέωση της Διοικήσεως, κατά ρητή συνταγματική επιταγή. Η νομιμότητα των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων ελέγχεται από τον ακυρωτικό δικαστή, τόσο ως προς την πληρότητα της αιτιολογίας όσο και ευθέως για την ορθή εφαρμογή του

νόμου, εφόσον από τα στοιχεία του φακέλου διαπιστώνεται, με βάση και τα διδάγματα της κοινής πείρας, η συνδρομή ή μη των κριτηρίων που προβλέπονται από τον νόμο για τον χαρακτηρισμό. Κατ' άρθρο 6 παρ. 10 του Ν. 3028/2002, όταν εκδίδεται απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, με την οποία ακίνητο μεταγενέστερο του 1830, αλλά προγενέστερο των τελευταίων εκατό ετών, δεν χαρακτηρίζεται ως νεώτερο μνημείο, λόγω μη συνδρομής, κατά την κρίση της Διοικήσεως, των νομίμων προϋποθέσεων, η απόφαση αυτή συνιστά και άδεια κατεδάφισης του ακινήτου αυτού (ή εκτελέσεως επ' αυτού οικοδομικών εργασιών), καθ' όσον έχουν ήδη εξετασθεί τα χαρακτηριστικά του ακινήτου, έχει υπάρξει αρνητική απόφαση για τον χαρακτηρισμό του ως μνημείου και δεν υφίσταται ο ανωτέρω κίνδυνος, στην αποτροπή του οποίου αποβλέπει η προβλεπόμενη στην παρ. 10 ειδική έγκριση. Σε ενεργούς οικισμούς, που αποτελούν αρχαιολογικούς χώρους, απαγορεύονται επεμβάσεις, οι οποίες είναι δυνατόν να επιφέρουν, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, καταστροφή, βλάβη ή αλλοίωση του χαρακτήρα και του πολεοδομικού τους ιστού, σε κάθε περίπτωση δε για την εκτέλεση οποιουδήποτε έργου στα κτίσματα ή στους κοινοχρήστους χώρους, ακόμη και εάν η πραγματοποίηση του έργου δεν επιφέρει τις ανωτέρω δυσμενείς συνέπειες και συνεπώς δεν εμπίπτει στη σχετική απαγόρευση, απαιτείται προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του οικείου συμβουλίου. Ο Υπουργός Πολιτισμού, προκειμένου να χορηγήσει την έγκριση (άδεια) εκτελέσεως έργου σε οικισμό που αποτελεί αρχαιολογικό χώρο, αξιολογεί τα χαρακτηριστικά του έργου και εκτιμά τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις που θα έχει η εκτέλεσή του στον οικισμό, δηλαδή στο αγαθό, που εμπίπτει στο πεδίο προστασίας του Ν 3028/2002.

- Η αιτιολογία της χορηγουμένης εγκρίσεως πρέπει, για να είναι πλήρης, να περιέχει οπωσδήποτε περιγραφή του προς εκτέλεση έργου και τεκμηριωμένη εκτίμηση των επιπτώσεών του. Η κατ' άρθρο 14 παρ. 2 του Ν. 3028/2002 έγκριση κατεδάφισης κτίσματος εντός των ορίων ενεργού οικισμού, που αποτελεί αρχαιολογικό χώρο, απαιτείται και στις περιπτώσεις, κατά τις οποίες έχει ήδη εκδοθεί απορριπτική απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού επί αιτήματος χαρακτηρισμού του συγκεκριμένου ακινήτου ως μνημείου. Καθ' όσον είναι δυνατόν ένα ακίνητο να μην συγκεντρώνει μεν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως νεώτερο μνημείο, αλλ' η κατεδάφισή του, παρά ταύτα, να αλλοιώνει τον χαρακτήρα και τον πολεοδομικό ιστό του οικισμού και να διαταράσσει, κατά τρόπο βλαπτικό για τον αρχαιολογικό χώρο, τη σχέση μεταξύ του δομημένου και του ελεύθερου χώρου. Δεν αποκλείεται πάντως η απορριπτική του αιτήματος χαρακτηρισμού απόφαση να εμπεριέχει την κρίση ότι η διατήρηση του συγκεκριμένου κτίσματος δεν είναι απαραίτητη για τη μη αλλοίωση του χαρακτήρα του αποτελούντος αρχαιολογικό χώρο ενεργού οικισμού και ότι η κατεδάφισή του δεν θα διαταράξει τον πολεοδομικό ιστό και την εν γένει σχέση μεταξύ των κτηρίων και των υπαίθριων χώρων. Δεν απαιτείται δηλαδή η έκδοση οπωσδήποτε αυτοτελούς αποφάσεως, κατ' επίκληση ρητώς των διατάξεων του άρθ. 14 παρ. 2 Ν 3028/2002, αλλ' είναι δυνατόν η σχετική κρίση, που πρέπει να είναι ειδικώς αιτιολογημένη σε σχέση προς τα κριτήρια του άρθρου αυτού, να ενυπάρχει στην απόφαση, η οποία

εκδίδεται επί του ζητήματος του χαρακτηρισμού του ακινήτου.

Πρόεδρος: Αγγ. Θεοφιλοπούλου

Εισηγητής: Όλ. Παπαδοπούλου

Δικηγόροι: Αγγ. Καστανά

Βασικές σκέψεις

2. Επειδή, με την κρινόμενη αίτηση ζητείται η ακύρωση της ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/75214/1954/ 14.10.2005 απόφασης του Υφυπουργού Πολιτισμού, με την οποία, κατ' αποδοχή σχετικής γνωμοδοτήσεως του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων, δεν χαρακτηρίσθηκε ως μνημείο κτήριο επί της οδού Γρεβενών 5 στο Ηράκλειο Κρήτης, «διότι δεν συγκεντρώνει για τον χαρακτηρισμό του τα σημαντικά αρχιτεκτονικά, μορφολογικά και δομικά στοιχεία, τα οποία απαιτούν οι διατάξεις του ν. 3028/2002».
3. Επειδή, η υπόθεση παραπέμφθηκε στην επταμελή σύνθεση με την 755/2014 απόφαση του Δικαστηρίου, σύμφωνα με το άρθρο 14 παρ. 5 του π.δ. 18/1989 (Α' 8), λόγω σπουδαιότητας.
4. Επειδή, νομίμως συζητήθηκε η υπόθεση και οι αιτών δεν παρέστη ο αιτών, εφόσον, όπως προκύπτει από το οικείο αποδεικτικό, αντίγραφο της προαναφερθείσης παραπεμπτικής απόφασης του Δικαστηρίου, με την οποία ορίσθηκαν δικάσιμος και εισηγητής της υποθέσεως ενώπιον της επταμελούς συνθέσεως, επιδόθηκε σε αυτόν, εμπροθέσμως και νομοτύπως, την 12.3.2014 (βλ. την από 12.3.2014 έκθεση επιδόσεως του Δικαστικού Επιμελητή Παντελή Μοχιανάκη).
5. Επειδή, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν τα εξής: Με την 6526/1965 απόφαση του Υφυπουργού Προεδρίας της Κυβερνήσεως (Β' 360), η οποία εκδόθηκε κατ' επίκληση των διατάξεων του κ.ν. 5351/1932 (Α' 275), ο Δήμος Ηρακλείου Κρήτης χαρακτηρίσθηκε «ως οργανωμένος αρχαιολογικός τόπο[ς], ήτοι τόπο[ς] έχων ιστορικήν και αρχαιολογικήν αξίαν, λόγω της εν αυτώ υπάρξεως αξιολόγων αρχαιολογικών ευρημάτων και σπουδαίων ιστορικών μνημείων». Ο ως άνω αρχαιολογικός τόπος οριοθετήθηκε, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 12 παρ. 1 του ν. 3028/2002 (βλ. κατωτέρω), με την ΥΠΠΟΤ/ΓΔΑΠΚ/ΑΡΧ/Β1/Φ38/22270/651/2012 υπουργική απόφαση (ΦΕΚ 92/27.23.2012, τεύχος Αναγκαστικών Απαλλοτριώσεων και Πολεοδομικών Θεμάτων), η οποία εκδόθηκε μετά την άσκηση της αιτήσεως ακυρώσεως και προ της συζητήσεως της υποθέσεως. Όπως ορίζεται στην απόφαση αυτή, που συνοδεύεται από διάγραμμα, ο αρχαιολογικός χώρος «περιλαμβάνει την εντός των τειχών πόλη, τα ιστάμενα μνημεία και την ενετική οχύρωση, συμπεριλαμβανομένης της τάφρου και της ζώνης των εξωτερικών

προμαχώνων». Με την υπ' αριθμ. πρωτ. 948/25.10.2001 αίτησή του, ο αιτών, φερόμενος ως ιδιοκτήτης ενός κτίσματος κειμένου στη συμβολή των οδών Γρεβενών και Π. Πρεβελάκη στο Ηράκλειο Κρήτης, ζήτησε τον χαρακτηρισμό του κτίσματος αυτού ως διατηρητέου. Το επίμαχο κτίσμα ευρίσκεται εντός της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου, εντός, δηλαδή, του προαναφερθέντος αρχαιολογικού τόπου. Κατόπιν της ανωτέρω αιτήσεως, η 7η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων διενήργησε αυτοψία. Όπως αναφέρεται στο 948π.ε./11.3.2002 έγγραφο της Προϊσταμένης της Εφορείας αυτής, κατά την αυτοψία διαπιστώθηκε ότι πρόκειται για κτίσμα μεταγενέστερο του 1830, το οποίο «αποτελεί ενδιαφέρον δείγμα παραδοσιακής αρχιτεκτονικής και ... θα έπρεπε να διατηρηθεί και να επισκευασθεί». Στο ίδιο έγγραφο αναφέρεται ότι η κήρυξη ως μνημείων, από το Υπουργείο Πολιτισμού, κτισμάτων που είναι μεταγενέστερα του 1830 γίνεται με τις διατάξεις του ν. 1469/1950 (Α' 169), ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις εφαρμογής του νόμου αυτού, καθόσον το επίμαχο κτίσμα «δεν είναι έργο τέχνης και ούτε ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο μπορεί να θεωρηθεί» και ότι ο αιτών μπορεί να υποβάλει αίτημα στο Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων και να ζητήσει τον χαρακτηρισμό σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 4 του ν. 1577/1985 (Α' 210). Περαιτέρω, η Διεύθυνση Προγραμματισμού και Οργάνωσης του Δήμου Ηρακλείου, επιλαμβανόμενη της υπ' αριθμ. πρωτ. 4770/25.6.2003 αιτήσεως του αιτούντος, με το 4770/2549/7.7.2003 έγγραφό της τον ενημέρωσε ότι το προαναφερθέν κτήριο «αξιολογείται ως μέλος παραδοσιακού συνόλου» στην παλαιά πόλη του Ηρακλείου, στη σχετική μελέτη όμως για την προστασία και ανάδειξη της πόλεως, δεν προτείνεται ο χαρακτηρισμός του ως διατηρητέου είτε από το Υπουργείο Πολιτισμού είτε από το Υπουργείο Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων. Κατόπιν της από 10.7.2003 αιτήσεως του αιτούντος προς την 7η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων για τη διενέργεια αυτοψίας, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις χαρακτηρισμού του κτηρίου, εκδόθηκε το 837/10.11.2003 έγγραφο της Προϊσταμένης της εν λόγω Εφορείας, με το οποίο διαβιβάσθηκε στη Διεύθυνση Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς του Υπουργείου Πολιτισμού ο φάκελος που είχε σχηματισθεί, καθώς και σχετική εισηγητική έκθεση, με την επισήμανση ότι το κτήριο ρυμοτομείται από το ισχύον σχέδιο πόλεως και ότι οι αρμόδιες πολεοδομικές υπηρεσίες δεν πρέπει να εκδώσουν άδεια κατεδαφίσεως ή άδεια για οικοδομικές εργασίες εν γένει, πριν από την έκδοση αποφάσεως σε σχέση με το ζήτημα του χαρακτηρισμού. Κατά τα διαλαμβανόμενα στην εισήγηση που συνοδεύει το διαβιβαστικό αυτό έγγραφο, το κτίσμα ανήκε στον Λυσίμαχο Καλοκαιρινό, Πρόξενο της Αγγλίας στην Κρήτη κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, είχε αρχικώς κατασκευασθεί ως αποθήκη, μετά, όμως, από διαδοχικές εσωτερικές επισκευές και διαρρυθμίσεις διαμορφώθηκε σε οικία και την χρήση αυτή διατήρησε μέχρι και τα τέλη του 20ού αιώνα. Σύμφωνα με την ίδια

εισήγηση, το κτήριο είναι λιτό, λιθοκτιστο, ορθογωνικής κατόψεως και στεγάζεται με δίρριχτη κεραμοσκεπή στέγη, ευρίσκεται στη συνοικία Κουτάλα ή Σουλτάν Ιμπραήμ και πλησίον τόσο της οικίας Καλοκαιρινού, νεοκλασικού κτηρίου των αρχών του 20ού αιώνα, στο οποίο στεγάζεται το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, όσο και της παλαιάς οικίας Γερωνυμάκη - Στεργιάδη, στην οποία στεγάζεται το Περιφερειακό Τμήμα Ανατολικής Κρήτης του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδος. Η συνοικία Σουλτάν Ιμπραήμ πήρε την ονομασία αυτή από το ομώνυμο μουσουλμανικό τέμενος, που προήλθε από μετατροπή του παλαιότερου ενετικού ναού του Αγίου Πέτρου. Με το 461/13.4.2004 έγγραφό της εξ άλλου, η Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης, η οποία διαδέχθηκε την καταργηθείσα 7η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, ενημέρωσε τις κεντρικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού ότι «υπήρχε ήδη πράξη αναλογισμού για τη ρυμοτόμηση του ακινήτου και είχαν ήδη κατατεθεί τα χρήματα» για τη συντέλεσή της. Για τη διαβίβαση του φακέλου στις κεντρικές υπηρεσίες ενημερώθηκε ο αιτών με το 485/22.4.2004 έγγραφο της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης. Εξ άλλου, όπως αναφέρεται στο 1868/10.5.2004 έγγραφο της 13ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, κατόπιν σχετικής αιτήσεως του αιτούντος διενεργήθηκε αυτοψία στο εσωτερικό του επίμαχου κτηρίου από υπαλλήλους της Εφορείας αυτής, διαπιστώθηκε δε ότι το κτήριο «φαίνεται να ανήκει στην προπολεμική περίοδο», ότι επ' αυτού είχαν γίνει μεταγενεστέρως πολλές συμπληρώσεις και επεμβάσεις και ότι οι κορνίζες που διατηρούνται είναι νεώτερες κατασκευές από γυψοσανίδα. Στο ίδιο έγγραφο αναφέρεται, περαιτέρω, ότι στην περιοχή υπήρχε κατά την Ενετοκρατία ναός με την ονομασία «Χριστός Σκουλούδη», χωρίς να είναι γνωστή η ακριβής του θέση, ότι δεν υπάρχουν ορατά στοιχεία που να καθιστούν αναγκαία, από πλευράς αρχαιολογικού νόμου, τη διατήρηση του επίμαχου κτηρίου, ότι η 13η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων πρέπει να ειδοποιηθεί εγκαίρως για να παρίσταται στις εργασίες κατεδαφίσεώς του και ότι, εάν εντοπισθεί «οποιοδήποτε τμήμα αρχαίου κτηρίου, η Υπηρεσία θα προχωρήσει στις απαραίτητες εργασίες καθαρισμού του». Ακολουθώντας, η Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης διαβίβασε τον φάκελο της υποθέσεως στο Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων Κρήτης, προκειμένου να γνωμοδοτήσει για τον χαρακτηρισμό ή μη του ανωτέρω κτηρίου ως μνημείου (βλ. το 648/11.6.2004 διαβιβαστικό έγγραφο της Υπηρεσίας αυτής, καθώς και το 829/6.7.2004 συμπληρωματικό έγγραφο με το οποίο διαβιβάστηκαν στο ΤΣΜ σχετικά υπομνήματα του αιτούντος και έγγραφο του Δήμου Ηρακλείου). Η Διευθύντρια της Υπηρεσίας αυτής συνέταξε, περαιτέρω, σχετική έκθεση, η οποία επαναλαμβάνει τα διαλαμβανόμενα στην προαναφερθείσα εισήγηση της [πρώην] 7ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων, την συνοδεύουσα το 837/10.11.2003 έγγραφο της εν λόγω Εφορείας, αναφέρει την ύπαρξη πράξεως αναλογισμού και τις ενέργειες για τη συντέλεση της απαλλοτριώσεως του ρυμοτομουμένου κατά το σχέδιο πόλεως ακινήτου και

εισηγείται «τον μη χαρακτηρισμό του κτίσματος ως διατηρητέου μνημείου των νεωτέρων χρόνων», διότι δεν διαπιστώνονται ισχυρά στοιχεία, ιστορικά, αρχιτεκτονικά ή μορφολογικά που επιβάλλουν τη διατήρησή του κατά τις διατάξεις του ν. 3028/2002. Το Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων, ενώπιον του οποίου παρέστη ο αιτών κατά τη συνεδρίαση της 14.7.2004 και κατέθεσε υπομνήματα προς υποστήριξη των απόψεών του, αποφάσισε, με την 8/14.7.2004 πράξη του, την αναβολή της υποθέσεως, προκειμένου να διεξαχθεί νέα αυτοψία του κτίσματος με καθαίρεση των κονιαμάτων στη βόρεια πρόσοψη και στις γωνίες του κτηρίου, υπό την εποπτεία της 13ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων. Σε εκτέλεση της αποφάσεως αυτής, διενεργήθηκε αυτοψία υπό την εποπτεία της εν λόγω Εφορείας, το θέμα δε εισήχθη εκ νέου στο Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων. Όπως αναφέρεται στην 3702/24.9.2004 εισήγηση της Εφορείας αυτής, η οποία ετέθη υπόψη του Συμβουλίου, μετά από την αφαίρεση των κονιαμάτων στις προσόψεις του κτηρίου και σε δύο σημεία στην ανατολική εσωτερική πλευρά, διαπιστώθηκαν τα εξής: Στη βόρεια όψη του κτίσματος αποκαλύφθηκαν τμήματα λαξευτής ισόδομης τοιχοποιίας, λαξευτές παραστάδες και γείσα και επιμελημένη αργολιθοδομή μεταξύ των λαξευτών στοιχείων. Στη βορειοανατολική όψη αποκαλύφθηκε, επίσης, τμήμα λαξευτής τοιχοποιίας. Η δυτική όψη φαίνεται ότι αποτελεί νεώτερη επέμβαση, τουλάχιστον, ως προς την ανωδομή. Στη νότια πλευρά αποκαλύφθηκε, στο επίπεδο της θεμελιώσεως, τμήμα ισόδομης λαξευτής τοιχοποιίας, καθώς και τμήμα τοίχου από το ίδιο υλικό και με τον ίδιο τρόπο δομήσεως. Στο εσωτερικό του κτηρίου, στην ανατολική πλευρά εμφανίζεται πρόχειρη λασπόκτιστη αργολιθοδομή, στη νοτιοανατολική πλευρά δε ψευδοϊσόδομη επιμελημένη τοιχοποιία. «Δοθέντος ότι τα στοιχεία αυτά δεν θεωρούνται επαρκή για τη χρονολόγηση και ταύτιση του κτηρίου και επειδή ενδέχεται το αρχικό κτήριο να ανήκει στην περίοδο της Ενετοκρατίας, η Υπηρεσία εισηγείται την πλήρη καθαίρεση των νεωτέρων κονιαμάτων σε όλες τις όψεις του κτηρίου, καθώς και στο εσωτερικό του», προκειμένου να σχηματίσει «πλήρη εικόνα για τη μορφολογία και τη χρονολόγησή του». Το Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων, με την 11/29.9.2004 πράξη του, ενέκρινε την εισήγηση αυτή περί πλήρους καθαιρέσεως των νεωτέρων κονιαμάτων από συνεργείο της 13ης ΕΒΑ και αποφάσισε η υπόθεση να επανεισαχθεί μετά την ολοκλήρωση της έρευνας και με υποβολή εισηγήσεων από τις δύο συναρμόδιες υπηρεσίες, ήτοι την 13η ΕΒΑ και την Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων. Κατά τη νέα αυτοψία η οποία διενεργήθηκε από συνεργείο της 13ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων διαπιστώθηκε ότι «το υφιστάμενο σήμερα κτήριο ανάγεται στους νεώτερους χρόνους με πολλές επεμβάσεις, επισκευές και ανακαινίσεις κατά καιρούς, ενώ τμήμα του στη νοτιοδυτική πλευρά και μέχρι ύψους δύο μέτρων περίπου πιθανόν ανάγεται στους χρόνους της Ενετοκρατίας». Κατά τα διαλαμβανόμενα στο σχετικό 4202/16.11.2004 έγγραφο της 13ης ΕΒΑ προς το ΤΣΜ, «δεν υπάρχουν στοιχεία για περαιτέρω

ταύτιση του αρχικού ενετικού κτηρίου», καθόσον τα δομικά υλικά χρησιμοποιήθηκαν επανειλημμένως τόσο κατά την περίοδο της τουρκοκρατίας, όσο και σε μεταγενέστερους χρόνους. Αυτοψία διενεργήθηκε και από την Υπηρεσία Νεωτέρων Μνημείων και Τεχνικών Έργων Κρήτης, η οποία στην 1182/18.11.2004 πράξη της προς το ΤΣΜ εισηγήθηκε την κατεδάφιση του κτηρίου, καθόσον δεν προέκυψαν νεώτερα στοιχεία που συνηγορούν υπέρ της διατηρήσεώς του. Ακολούθησε νέα συνεδρίαση του Τοπικού Συμβουλίου Μνημείων Κρήτης, κατά την οποία παραστάθηκαν ο αιτών και ο πληρεξούσιος δικηγόρος του, το Συμβούλιο δε αυτό, κατ' εκτίμηση των ανωτέρω εισηγήσεων της 13ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων και της Υπηρεσίας Νεωτέρων Μνημείων Κρήτης, γνωμοδότησε ομοφώνως, με την 14/25.11.2004 πράξη του, υπέρ του μη χαρακτηρισμού του επίδικου κτίσματος ως μνημείου. Κατά τη γνωμοδότηση αυτή: (α) το τμήμα του τοίχου στη νοτιοδυτική πλευρά, δεν προέκυψε με βεβαιότητα ότι ανάγεται στην περίοδο της Ενετοκρατίας, εν πάση δε περιπτώσει, ακόμη και εάν ανάγεται στην περίοδο εκείνη, τούτο δεν αποτελεί στοιχείο επαρκές για τον χαρακτηρισμό του συνόλου του κτίσματος ως αρχαίου μνημείου, (β) ενώ, εξ άλλου, δεν προέκυψαν στοιχεία που να δικαιολογούν τον χαρακτηρισμό του κτηρίου ως νεωτέρου μνημείου, αναγομένου στην περίοδο μετά το 1830. Κατόπιν της ανωτέρω 14/25.11.2004 γνωμοδοτήσεως του ΤΣΜ εκδόθηκε, αρχικώς, η 4859/8.12.2004 πράξη της 13ης Εφορείας Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, με την οποία αποφασίσθηκε η μη κήρυξη του επίμαχου κτηρίου ως διατηρητέου, με την αιτιολογία ότι το υφιστάμενο κτίσμα ανάγεται σε νεώτερους χρόνους, έχει κατ' επανάληψη υποστεί πλείονες επεμβάσεις, επισκευές και ανακαινίσεις και δεν προκύπτουν στοιχεία που να δικαιολογούν τον χαρακτηρισμό του ως μνημείου. Με την ίδια απόφαση έγινε, περαιτέρω, δεκτό ότι ακόμη και εάν τμήμα της νοτιοδυτικής πλευράς του κτηρίου ανάγεται στην περίοδο της Ενετοκρατίας, τούτο δεν θα μπορούσε να αποτελέσει επαρκές στοιχείο για τον χαρακτηρισμό του κτηρίου, στο σύνολό του, ως αρχαίου μνημείου. Τέλος, στην απόφαση αυτή ορίζεται ότι τυχόν εργασίες κατεδαφίσεως του κτηρίου πρέπει να πραγματοποιηθούν «με επιτόπου οδηγίες και συνεχή επίβλεψη της Υπηρεσίας», ήτοι της ΕΒΑ. Κατ' αποδοχή της προαναφερθείσης γνωμοδοτήσεως του Τοπικού Συμβουλίου και μετά από σχετική αίτηση του αιτούντος που κατατέθηκε την 13.12.2004 στο Γραφείο του Υπουργού Πολιτισμού, εκδόθηκε, ακολούθως, η ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/96317/2227/ 4.2.2005 απόφαση του Υφυπουργού Πολιτισμού, με την οποία το επίμαχο κτήριο δεν χαρακτηρίσθηκε ως μνημείο κατά τις διατάξεις του ν. 3028/2002, «διότι δεν παρουσιάζει ιδιαίτερα αρχιτεκτονικά και μορφολογικά στοιχεία, ούτε ως προς την περίοδο προ του 1830 για το διατηρητέο τμήμα του παλαιού τοίχου, αλλά ούτε και για την περίοδο των τελευταίων 100 χρόνων». Κατά της υπουργικής αυτής αποφάσεως ο αιτών άσκησε την υπ' αριθμ. πρωτ. ΔΙΝΕΣΑΚ16557/7.3.2005 αίτηση θεραπείας ενώπιον του Υπουργού Πολιτισμού,

ισχυριζόμενος ότι πρόκειται για κτήριο του 19ου αιώνα και ότι με την κατεδάφισή του διαταράσσεται ο πολεοδομικός ιστός της περιοχής, ζήτησε δε εκ νέου τον χαρακτηρισμό του ανωτέρω κτίσματος ως διατηρητέου μνημείου. Με την ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/16557/489/26.4.2005 πράξη ο φάκελος διαβιβάσθηκε στο Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, προκειμένου το τελευταίο να γνωμοδοτήσει επί του ζητήματος του χαρακτηρισμού. Το Κεντρικό Συμβούλιο, λαμβάνοντας υπόψη την από 28.4.2005 εισήγηση της Διεύθυνσης Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, στην οποία εκτίθεται το ιστορικό της υποθέσεως και προτείνεται ο μη χαρακτηρισμός του επίδικου κτηρίου ως μνημείου, «διότι οι αλλεπάλληλες επεμβάσεις και οι αλλαγές χρήσεως το έχουν αλλοιώσει σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μην υπάρχουν τα αρχικά αυθεντικά, αρχιτεκτονικά, μορφολογικά και τυπολογικά στοιχεία που τεκμηριώνουν την αξία του κτηρίου, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 3028/2002», εξέδωσε την 28/7.9.2005 γνωμοδότησή του, με την οποία ετάχθη ομόφωνα υπέρ του μη χαρακτηρισμού του κτηρίου, καθόσον «από πλευράς αρχιτεκτονικής και μορφολογικής δεν συγκεντρώνει, για τον χαρακτηρισμό του ως νεωτέρου μνημείου, τα στοιχεία εκείνα, τα οποία απαιτούν οι διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 1 στοιχείο β' του ν. 3028/2002». Όπως προκύπτει από τα πρακτικά της οικείας συνεδριάσεως, το Κεντρικό Συμβούλιο, κατά τη διαμόρφωση της κρίσεώς του, υιοθέτησε τις εισηγήσεις των περιφερειακών υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού, αποδεχόμενο ότι το επίμαχο κτίσμα είναι προγενέστερο των τελευταίων εκατό ετών, μεταγενέστερο, όμως, του 1830. Τα μέλη του Συμβουλίου δέχθηκαν ότι το κτήριο κατασκευάσθηκε ως αποθήκη και διατήρησε τη χρήση αυτή μέχρι τις αρχές, τουλάχιστον, του εικοστού αιώνα, ότι συνόρευε στο παρελθόν με άλλα κτίσματα, που κατεδαφίσθηκαν μεταγενεστέρως για την εφαρμογή του εγκεκριμένου σχεδίου πόλεως του Δήμου Ηρακλείου, ότι βρέθηκε έτσι «στη μέση του δρόμου», ότι, συνεπώς, με την υφιστάμενη διαμόρφωση της πόλεως δεν παρουσιάζει πλέον πολεοδομικό ενδιαφέρον, ούτε συμβάλλει στη διατήρηση του παλαιού οικιστικού ιστού του Ηρακλείου, που, άλλωστε, έχει υποστεί σημαντική αλλοίωση της εν γένει φυσιογνωμίας του, ότι δεν έχει αξιόλογα αρχιτεκτονικά στοιχεία και ότι στερείται ιστορικής αξίας, εφόσον δεν συνδέεται με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα ή πρόσωπα ούτε με την ιστορία της πόλεως του Ηρακλείου (βλ. ιδίως τις τοποθετήσεις των μελών του ΚΣΝΜ Ι. Κακούρη, Ν. Ζία και Σ. Σόρογκα). Κατ' αποδοχή της γνωμοδότησεως αυτής του Κεντρικού Συμβουλίου, εκδόθηκε η ήδη προσβαλλόμενη ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/75214/1954/14.10.2005 υπουργική απόφαση, με την οποία δεν χαρακτηρίσθηκε ως μνημείο το επίδικο κτήριο. Στην ίδια απόφαση ορίσθηκε ότι «αυτή δεν αποτελεί άδεια κατεδάφισης την οποία χορηγεί το αρμόδιο Πολεοδομικό Γραφείο». Ακολούθως, η 13η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων, λαμβάνοντας υπόψη και την προσβαλλόμενη, πληροφόρησε τον αιτούντα, με την 2170/5.6.2006 πράξη του Προϊσταμένου της, ότι «δεν έχει αρμοδιότητα

επί του θέματος», καθόσον, σύμφωνα με την αναφερθείσα ανωτέρω ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/ 96317/2227/4.2.2005 υπουργική απόφαση, «μετά την αφαίρεση των κονιαμάτων, δεν διαπιστώθηκαν προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό του κτηρίου ως ιστορικού διατηρητέου μνημείου». Εξ άλλου, με την 11126/5.12.2006 απόφαση του Διευθυντή Πολεοδομικών Λειτουργιών του Δήμου Ηρακλείου, η οποία μνημονεύει στο προοίμιό της και την προσβαλλομένη, εγκρίθηκε η κατεδάφιση του επίδικου κτίσματος, με την προϋπόθεση ότι: (1) «Η αρμόδια Εφορεία Μνημείων δεν θα εκφράσει αντίρρηση για την κατεδάφιση αυτή εντός ευλόγου χρόνου δέκα ημερών από την κοινοποίηση του παρόντος», (2) «Θα διακοπεί η παροχή των κοινωφελών δικτύων ...», (3) Η κατεδάφιση των επικειμένων ... θα γίνει με ευθύνη της αρμόδιας Τεχνικής Υπηρεσίας ... (4) Η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων και η Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων θα ειδοποιηθούν εγκαίρως ώστε να παρίστανται στην κατεδάφιση προκειμένου να αξιολογήσουν τυχόν ευρήματα». Τέλος, με την 25/19.1.2007 πράξη της Διεύθυνσης Πολεοδομικών Λειτουργιών του Δήμου χορηγήθηκε άδεια οικοδομής για την κατεδάφιση του επίδικου κτίσματος. Κατά των ανωτέρω 11126/5.12.2006 και 25/19.1.2007 πράξεων του Δήμου Ηρακλείου ο αιτών έχει ασκήσει δύο αυτοτελείς αιτήσεις ακυρώσεως, οι οποίες συζητήθηκαν στην ίδια δικάσιμο με την κρινόμενη αίτηση, κατόπιν της 754/2014 παραπεμπτικής αποφάσεως.

6. Επειδή, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτουν, περαιτέρω, τα ακόλουθα: Το επίδικο ακίνητο, το οποίο, κατά τα ήδη εκτεθέντα, ευρίσκεται εντός της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου, στο σχέδιο πόλεως, που εγκρίθηκε με το β.δ/γμα της 13.9.1936 (Α΄ 404), φέρεται ως ρυμοτομούμενο προς τον σκοπό της διανοίξεως οδού. Για την υλοποίηση του σχεδίου εκδόθηκε η 4/21.3.1990 πράξη προσκυρώσεως και αναλογισμού αποζημιώσεως, η οποία κυρώθηκε με την ΤΠ4243/3575/1990 απόφαση του Νομάρχη Ηρακλείου και κατέστη, εν συνεχεία, αμετάκλητη, λόγω παρελεύσεως της προθεσμίας προσβολής της, όπως βεβαιώνεται στην 5941/4225/1990 πράξη της Προϊσταμένης της Πολεοδομικής Υπηρεσίας του Δήμου Ηρακλείου. Σύμφωνα με την ανωτέρω 4/1990 πράξη, υπόχρεοι για την καταβολή αποζημιώσεως προς συντέλεση της απαλλοτριώσεως του επίμαχου ακινήτου ήταν ο Δήμος Ηρακλείου, ως υπέρ ου η απαλλοτρίωση, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος, ως παρόδιος ωφελούμενος ιδιοκτήτης, και οι κληρονόμοι του Γ. Σμπώκου, υπέρ των οποίων προσκυρώνεται τμήμα του ρυμοτομούμενου (βλ. το 8595, 8970/22.10.2004 έγγραφο της Δ/σης Πολεοδομικών Λειτουργιών Δήμου Ηρακλείου). Για τη συντέλεση της ως άνω ρυμοτομικής απαλλοτριώσεως εκδόθηκε αρχικώς η 364/7648/94/1991 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου, με την οποία καθορίσθηκε η τιμή μονάδος προς αποζημίωση των ακινήτων και των επικειμένων τους, εν συνεχεία δε με την 237/1788/15/1993 απόφαση του ιδίου Δικαστηρίου αναγνωρίσθηκε ως δικαιούχος της καθορισθείσης αποζημιώσεως η Αικατερίνη Παπουτσάκη, δικαιοπάροχος του αιτούντος, ως υπόχρεοι δε για

την καταβολή της ο Δήμος Ηρακλείου, το Τεχνικό Επιμελητήριο Ελλάδος και η Ελ. Σμπώκου, κληρονόμος του Γ. Σμπώκου. Όπως βεβαιώνεται στο 8595, 8970/22.10.2004 έγγραφο της Διεύθυνσης Πολεοδομικών Λειτουργιών του Δήμου Ηρακλείου, το Τεχνικό Επιμελητήριο, με το 1390/1992 γραμμάτιο, και ο Δήμος Ηρακλείου, με το 6084/1992 γραμμάτιο, κατέθεσαν στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων αποζημίωση προς συντέλεση της απαλλοτριώσεως, την οποία εισέπραξε ανεπιφυλάκτως η δικαιοπάροχος του αιτούντος Αικατερίνη Παπουτσάκη. Δοθέντος, όμως, ότι η επίσης υπόχρεη προς καταβολή αποζημίωσης Ελ. Σμπώκου δεν κατέβαλε το ποσό που της αναλογούσε, ο δε Δήμος είχε καταθέσει αποζημίωση μόνον για το οικόπεδο και όχι για το επ' αυτού κτίσμα, δεν κατέστη δυνατή η διάνοιξη της οδού Γρεβενών στο τμήμα που καταλαμβάνεται από το επίδικο ακίνητο. Με νεώτερη αίτησή του, ο Δήμος Ηρακλείου, υπό την ιδιότητα του επισπεύδοντος την απαλλοτρίωση, ζήτησε από το Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου τον καθορισμό τιμής μονάδος και για το μη αποζημιωθέν τμήμα της ιδιοκτησίας, το δικαστήριο δε, με την 313/4516/202/2004 απόφασή του, προέβη στον προσωρινό καθορισμό της. Η απόφαση αυτή κατέστη οριστική και ο Δήμος Ηρακλείου παρακατέθεσε στο Ταμείο Παρακαταθηκών και Δανείων υπέρ του αιτούντος ποσό 44.302,68 ευρώ. Με την παρακατάθεση του ως άνω ποσού επήλθε η πλήρης εξόφληση της προσδιορισθείσης αποζημίωσης και η συντέλεση της απαλλοτριώσεως του επίδικου ακινήτου (βλ. το υπ' αριθμ. 71037/25.8.2004 γραμμάτιο συστάσεως παρακαταθήκης, Δ' 819/15.9.2004). Μετά τη μεταγραφή, την 13.10.2004, της ανωτέρω 4/1990 πράξεως προσκυρώσεως και αναλογισμού αποζημίωσης στο κατά τόπον αρμόδιο υποθηκοφυλακείο (βλ. τη σχετική βεβαίωση στην οποία πιστοποιείται η μεταγραφή της πράξεως αυτής στον τόμο 4277 με αριθμό μεταγραφής 307001), ο Δήμος Ηρακλείου κάλεσε τον αιτούντα να παραδώσει το ρυμοτομούμενο ακίνητο, εν συνεχεία δε, μετά την άπρακτη παρέλευση της σχετικής προθεσμίας, κατέθεσε αίτηση στο Μονομελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου και ζήτησε την αποβολή του αιτούντος από το επίδικο. Επί της αιτήσεως αυτής εκδόθηκε η 388/3654/2005 απόφαση, με την οποία διατάχθηκε η αποβολή του αιτούντος και η απόδοση του ακινήτου στον Δήμο Ηρακλείου. Έφεση του αιτούντος κατά της πρωτόδικης αποφάσεως απορρίφθηκε ως απαράδεκτη με την 187/2006 απόφαση του Εφετείου Κρήτης, κατά της οποίας ο αιτών άσκησε ακολούθως αίτηση αναιρέσεως και αίτηση αναστολής. Η αίτηση αναστολής απορρίφθηκε με την 168/2006 απόφαση του Αρείου Πάγου, δικάζοντος κατά την εν συμβουλίω διαδικασία. Η αίτηση αναιρέσεως, όμως, έγινε δεκτή με την 1526/2007 απόφαση του Αρείου Πάγου, με την οποία κρίθηκε, ειδικότερα, ότι η έφεση του αιτούντος κατά της 388/3654/2005 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου δεν είχε ασκηθεί απαραδέκτως, όπως εσφαλμένως έκρινε το Εφετείο Κρήτης. Με την ίδια απόφαση εξαφανίσθηκε η εφετειακή απόφαση, η δε υπόθεση αναπέμφθηκε

στο Εφετείο για νέα νόμιμη κρίση. Το Εφετείο Κρήτης με την 627/2008 απόφασή του ανέβαλε την εκδίκαση της υποθέσεως μέχρι την έκδοση αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας επί της ήδη κρινομένης αιτήσεως ακυρώσεως. Εξ άλλου, κατόπιν της προαναφερθείσης 388/3654/2005 αποφάσεως του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου εκδόθηκε σχετική επιταγή προς εκτέλεση και η 897/7.4.2005 έκθεση αποβολής του αιτούντος από το επίδικο ακίνητο και εγκαταστάσεως σε αυτό του Δήμου Ηρακλείου, οι οποίες ακυρώθηκαν για τυπικό λόγο, κατ' αποδοχή ανακοπής του αιτούντος, με την 463/1785/391/2005 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου. Στη συνέχεια ο Δήμος Ηρακλείου κοινοποίησε στον αιτούντα την από 7.6.2006 επιταγή προς εκτέλεση, με την 957/15.11.2006 έκθεση δε της δικαστικής επιμελήτριας του Πρωτοδικείου Ηρακλείου Ειρ. Βεληβασάκη, ο αιτών απεβλήθη από το ακίνητο, στο οποίο εγκαταστάθηκε ο Δήμος Ηρακλείου. Ανακοπή του αιτούντος κατά της προαναφερθείσης επιταγής απορρίφθηκε με την 533/2007 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου.

7. Επειδή, ο αιτών, κάτοικος Ηρακλείου Κρήτης, προσκομίζει στο Δικαστήριο: (α) την υπ' αριθμ. 19162/7.4.2009 δήλωση αποδοχής κληρονομίας της συμβολαιογράφου Ηρακλείου Μαρίνας Ανδρονά-Κοντογιαννάκη, στην οποία αναφέρεται ότι είναι το μοναδικό τέκνο και ο εξ αδιαθέτου κληρονόμος της Αικατερίνης Παπουτσάκη, που εφέρετο ως έχουσα στην κυριότητα, νομή και κατοχή της, μεταξύ άλλων, ένα ακίνητο με παλαιό κτίσμα στη συμβολή των οδών Γρεβενών και Πρεβελάκη, ρυμοτομούμενο σύμφωνα και με την τελεσίδικη και αμετάκλητη 4/1990 πράξη προσκυρώσεως και αναλογισμού αποζημιώσεως, (β) καθώς και σχετικό απόσπασμα προσωρινών κτηματολογικών στοιχείων του Εθνικού Κτηματολογίου, με ημερομηνία εκδόσεως την 31.7.2008, για το επίδικο ακίνητο. Ισχυρίζεται δε στην κρινόμενη αίτηση, όπως συμπληρώθηκε παραδεκτώς με το δικόγραφο προσθέτων λόγων που κατατέθηκε στη Γραμματεία του Συμβουλίου της Επικρατείας την 13.11.2009, ότι είναι κύριος του επίδικου ακινήτου, από το οποίο απεβλήθη παρανόμως, ότι το ακίνητο αυτό συγκεντρώνει όλες τις κατά νόμον προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως μνημείο και ότι «δικαιού[ται] να ζητήσει την ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξεως», καθόσον το ιδιοκτησιακό καθεστώς του ακινήτου ουδεμία ασκεί επιρροή στην προστασία του. Εξ άλλου, η Διοίκηση, στο από 14.2.2007 έγγραφο των απόψεών της, ισχυρίζεται ότι εφόσον ο αιτών δεν είναι πλέον ιδιοκτήτης του επίδικου ακινήτου, που έχει περιέλθει στον Δήμο Ηρακλείου, στερείται εννόμου συμφέροντος και απαραδέκτως ασκεί την κρινόμενη αίτηση.
8. Επειδή, από τα εκτεθέντα στις προηγούμενες σκέψεις προκύπτει ότι ο αιτών, ο οποίος υπέβαλε τις ανωτέρω αιτήσεις για τον χαρακτηρισμό ως μνημείου του κτηρίου της οδού Γρεβενών, φερόμενος ως ιδιοκτήτης του ακινήτου αυτού, δεν είχε πλέον την κυριότητά του κατά τον χρόνο εκδόσεως της

προσβαλλομένης υπουργικής απόφασης, μετά από την παρακατάθεση της επιδικασθείσης σχετικώς αποζημιώσεως, τη μεταγραφή της οικείας πράξεως προσκυρώσεως και αναλογισμού στο βιβλίο μεταγραφών του υποθηκοφυλακείου Ηρακλείου και τη συνακόλουθη συντέλεση της ρυμοτομικής απαλλοτριώσεως του επίδικου ακινήτου, δυνάμει των άρθρων 7-9 του ν.δ/τος 797/1971 (Α΄ 1, διάρθωση ημαρτημένων Α΄ 38), σε συνδυασμό με τα άρθρα 7, 8 και 9 του ν. 2882/2001 (Α΄ 17) (πρβλ. ΣτΕ [447/2010](#)). Εφόσον, όμως, ο αιτών κίνησε τη διαδικασία για τον χαρακτηρισμό του επίδικου κτηρίου, παρακολούθησε την πορεία της υποθέσεως με συνεχείς αιτήσεις και παραστάσεις στη Διοίκηση, ισχυριζόμενος, τόσο ενώπιόν της όσο και στην κρινόμενη αίτηση, ότι η άρνηση χαρακτηρισμού του εν λόγω κτηρίου, με το οποίο, πάντως, είχε δεσμό, θίγει το πολιτιστικό περιβάλλον και τον πολεοδομικό ιστό της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου, η κρινόμενη αίτηση ασκείται με έννομο συμφέρον (πρβλ. ΣτΕ [887/2008](#), [3824/2007](#), [3857/2007](#)). Δεν αναιρείται δε το έννομο συμφέρον του αιτούντος εκ του ότι τυχόν ακύρωση της προσβαλλομένης πράξεως δεν άγει, αυτοδικαίως, σε ανάκληση της ρυμοτομικής απαλλοτριώσεως του επίμαχου ακινήτου ή σε χαρακτηρισμό του επίμαχου κτίσματος ως διατηρητέου μνημείου, αλλά, σε αναπομπή της υποθέσεως στη Διοίκηση για νέα κρίση. Είναι, συνεπώς, απορριπτέοι ως αβάσιμοι οι περί του αντιθέτου ισχυρισμοί της Διοικήσεως.

9. Επειδή, η προσβαλλόμενη ΥΠΠΟ/ΔΙΝΕΣΑΚ/75214/1954/ 14.10.2005 υπουργική απόφαση, η οποία εκδόθηκε μετά από νέα έρευνα της υποθέσεως από το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων, αποτελεί εκτελεστή πράξη (πρβλ. ΣτΕ [868/2001](#)), προσβάλλεται δε εμπροθέσμως με την κρινόμενη αίτηση, που κατατέθηκε στο Διοικητικό Πρωτοδικείο Ηρακλείου την 2.1.2006, εφόσον, πάντως, δεν προκύπτει κοινοποίηση της προσβαλλομένης στον αιτούντα ή γνώση της εκ μέρους του σε χρόνο προγενέστερο των εξήντα ημερών από την κατάθεση της αιτήσεως. Όπως θα εκτεθεί ακολούθως, με την υπουργική αυτή απόφαση (α) δεν χαρακτηρίσθηκε ως νεώτερο μνημείο το επίδικο κτήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 6, παρ. 1 περίπτωση β΄ και 4, του ν. 3028/2002, (β) εγκρίθηκε η κατεδάφιση του κτηρίου αυτού, που είναι προγενέστερο των εκατό τελευταίων ετών, κατ' εφαρμογή της παραγράφου 10 του ιδίου άρθρου, τέλος δε (γ) επετράπη η κατεδάφισή του, κατά το άρθρο 14 παρ. 2 του αυτού ως άνω νόμου, το οποίο αφορά τους ενεργούς οικισμούς που αποτελούν αρχαιολογικούς χώρους, όπως η παλαιά πόλη του Δήμου Ηρακλείου Κρήτης.
10. Επειδή, κατά το άρθρο 24 του Συντάγματος, όπως ήδη ισχύει, «1. Η προστασία του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος αποτελεί υποχρέωση του Κράτους και δικαίωμα του καθενός. Για τη διαφύλαξή του το Κράτος έχει υποχρέωση να παίρνει ιδιαίτερα προληπτικά ή κατασταλτικά μέτρα ... 6. Τα μνημεία, οι παραδοσιακές περιοχές και τα παραδοσιακά στοιχεία προστατεύονται από το Κράτος. Νόμος θα ορίσει τα αναγκαία για την πραγματοποίηση της προστασίας αυτής περιοριστικά μέτρα της ιδιοκτησίας,

καθώς και τον τρόπο και το είδος της αποζημίωσης των ιδιοκτητών». Η προστασία του πολιτιστικού περιβάλλοντος οργανώνεται και εξειδικεύεται ήδη με τις διατάξεις του ν. 3028/2002 (Α' 153). Στο άρθρο 1 παρ. 1 του νόμου αυτού ορίζεται ότι στην προστασία που παρέχεται με τις διατάξεις του «υπάγεται η πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας από τους αρχαιοτάτους χρόνους μέχρι σήμερα. Η προστασία αυτή έχει ως σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης χάριν της παρούσας και των μελλοντικών γενεών και την αναβάθμιση του πολιτιστικού περιβάλλοντος». Περαιτέρω, στον ίδιο νόμο ορίζονται τα εξής: Άρθρο 2: «Για την εφαρμογή των διατάξεων του παρόντος νόμου: α) Ως πολιτιστικά αγαθά νοούνται οι μαρτυρίες της ύπαρξης και της ατομικής και συλλογικής δραστηριότητας του ανθρώπου. β) Ως μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που αποτελούν υλικές μαρτυρίες και ανήκουν στην πολιτιστική κληρονομιά της Χώρας και των οποίων επιβάλλεται η ειδικότερη προστασία βάσει των εξής διακρίσεων: αα) Ως αρχαία μνημεία ή αρχαία νοούνται όλα τα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830 ... ββ) Ως νεότερα μνημεία νοούνται τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 και των οποίων η προστασία επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, κατά τις διακρίσεις των άρθρων 6 και 20. γγ) Ως ακίνητα μνημεία νοούνται τα μνημεία που υπήρξαν συνδεδεμένα με το έδαφος και παραμένουν σε αυτό ... Στα ακίνητα μνημεία συμπεριλαμβάνονται οι εγκαταστάσεις, οι κατασκευές και τα διακοσμητικά και λοιπά στοιχεία που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους, καθώς και το άμεσο περιβάλλον τους ... γ) Ως αρχαιολογικοί χώροι νοούνται εκτάσεις ... οι οποίες περιέχουν ή στις οποίες υπάρχουν ενδείξεις ότι περιέχονται αρχαία μνημεία ή αποτέλεσαν ή υπάρχουν ενδείξεις ότι αποτέλεσαν από τους αρχαιοτάτους χρόνους έως και το 1830 μνημειακά, οικιστικά ή ταφικά σύνολα ... ζ) Ως Συμβούλιο νοείται το κατά περίπτωση αρμόδιο γνωμοδοτικό συλλογικό όργανο ...». Άρθρο 3 παρ. 1: «Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς της Χώρας συνίσταται κυρίως: α) στον εντοπισμό, την έρευνα, την καταγραφή, την τεκμηρίωση και τη μελέτη των στοιχείων της, β) στη διατήρηση και στην αποτροπή της καταστροφής, της αλλοίωσης και γενικά κάθε άμεσης ή έμμεσης βλάβης της, γ) ... δ) στη συντήρηση και την κατά περίπτωση αναγκαία αποκατάστασή της, ε) ... στ) στην ανάδειξη και την ένταξή της στη σύγχρονη κοινωνική ζωή και ζ) στην παιδεία, την αισθητική αγωγή και την ευαισθητοποίηση των πολιτών για την πολιτιστική κληρονομιά». Άρθρο 6: «1. Στα ακίνητα μνημεία περιλαμβάνονται: α) τα αρχαία που χρονολογούνται έως και το 1830, β) τα νεότερα πολιτιστικά αγαθά που είναι προγενέστερα των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους, γ) τα νεότερα

πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών και χαρακτηρίζονται μνημεία λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής, πολεοδομικής, κοινωνικής, εθνολογικής, λαογραφικής, τεχνικής, βιομηχανικής ή εν γένει ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους. 2. Ο χαρακτηρισμός ακινήτου μνημείου είναι δυνατόν να αφορά και κινητά που συνδέονται με ορισμένη χρήση του ακινήτου, τις χρήσεις που είναι σύμφωνες με το χαρακτήρα του ως μνημείου, καθώς και τον περιβάλλοντα χώρο ή στοιχεία αυτού. 3 ... 4. Τα αρχαία ακίνητα μνημεία προστατεύονται από τον νόμο χωρίς να απαιτείται η έκδοση οποιασδήποτε διοικητικής πράξης. Τα ακίνητα των περιπτώσεων β' και γ' της παραγράφου 1 χαρακτηρίζονται μνημεία με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση της Υπηρεσίας και γνώμη του Συμβουλίου και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. 5. Η εισήγηση κοινοποιείται απευθείας, με μέριμνα της Υπηρεσίας, στον κύριο, τον νομέα ή τον κάτοχο, ο οποίος μπορεί να υποβάλει αντιρρήσεις ... 10. Η κατεδάφιση νεότερων ακινήτων που είναι προγενέστερα των εκάστοτε εκατό τελευταίων ετών ή η εκτέλεση εργασιών για τις οποίες απαιτείται η έκδοση οικοδομικής άδειας, ακόμα και αν τα ακίνητα αυτά δεν έχουν χαρακτηριστεί μνημεία, δεν επιτρέπεται χωρίς την έγκριση της Υπηρεσίας ... Η έγκριση θεωρείται ότι έχει χορηγηθεί εάν ... δεν συντελεσθούν οι διατυπώσεις δημοσιότητας της εισήγησης για τον χαρακτηρισμό του ακινήτου που προβλέπονται στην παράγραφο 5. 11. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού που εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου κρίνεται εάν είναι αναγκαία η ολική ή μερική, διαρκής ή προσωρινή άρση της προστασίας ακινήτου μνημείου προκειμένου να προστατευθεί άλλο μνημείο». Άρθρο 10: «1. Απαγορεύεται κάθε ενέργεια σε ακίνητο μνημείο, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει με άμεσο ή έμμεσο τρόπο καταστροφή, βλάβη, ρύπανση ή αλλοίωση της μορφής του. 2. ... 3. Η εγκατάσταση ή η λειτουργία βιομηχανικής, βιοτεχνικής ή εμπορικής επιχείρησης ... η επιχείρηση οποιουδήποτε τεχνικού ή άλλου έργου ή εργασίας, καθώς και η οικοδομική δραστηριότητα πλησίον αρχαίου επιτρέπεται μόνο μετά από έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου. Η έγκριση χορηγείται εάν η απόσταση από ακίνητο μνημείο ή η σχέση με αυτό είναι τέτοια ώστε να μην κινδυνεύει να επέλθει άμεση ή έμμεση βλάβη αυτού λόγω του χαρακτήρα του έργου ή της επιχείρησης ή της εργασίας. 4. Για κάθε εργασία, επέμβαση ή αλλαγή χρήσης σε ακίνητα μνημεία, ακόμη και αν δεν επέρχεται κάποια από τις συνέπειες της παραγράφου 1 σε αυτά, απαιτείται έγκριση που χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου ...». Άρθρο 12: «1. Οι αρχαιολογικοί χώροι κηρύσσονται και οριοθετούνται ή αναοριοθετούνται με βάση τα δεδομένα αρχαιολογικής έρευνας πεδίου και απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου, συνοδεύεται από τοπογραφικό διάγραμμα και δημοσιεύεται μαζί με αυτό στην

- Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. 2. ... 4. Οι διατάξεις των παραγράφων 1 έως 6 του άρθρου 10 εφαρμόζονται αναλόγως και για τους αρχαιολογικούς χώρους ...». Άρθρο 14 «1. ... 2. Στους ενεργούς οικισμούς ή σε τμήματά τους που αποτελούν αρχαιολογικούς χώρους απαγορεύονται οι επεμβάσεις που αλλοιώνουν τον χαρακτήρα και τον πολεοδομικό ιστό ή διαταράσσουν τη σχέση μεταξύ των κτηρίων και των υπαίθριων χώρων. Επιτρέπεται μετά από άδεια που χορηγείται με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, η οποία εκδίδεται μετά από γνώμη του οικείου γνωμοδοτικού οργάνου: α) η ανέγερση νέων κτισμάτων, εφόσον συνάδουν από πλευράς όγκου, δομικών υλικών και λειτουργίας με τον χαρακτήρα του οικισμού, β) η αποκατάσταση ερειπωμένων κτισμάτων ... γ) η κατεδάφιση υφιστάμενων κτισμάτων, εφόσον δεν αλλοιώνεται ο χαρακτήρας του συνόλου ... δ) η εκτέλεση οποιουδήποτε έργου στα υφιστάμενα κτίσματα, στους ιδιωτικούς ακάλυπτους χώρους και τους κοινόχρηστους χώρους, λαμβανομένου πάντα υπόψη του χαρακτήρα του οικισμού ως αρχαιολογικού χώρου, ε) ... 3. ... 4. Η κατά την προηγούμενη παράγραφο απαιτούμενη άδεια εκδίδεται πριν από όλες τις άλλες άδειες άλλων αρχών που αφορούν την εκτέλεση του έργου ...». Τέλος, κατά το άρθρο 73 παρ. 10 του αυτού νόμου, «Πολιτιστικά αγαθά που έχουν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενα σύμφωνα με τις διατάξεις της προϊσχύουσας νομοθεσίας προστατεύονται στο εξής κατά τις διατάξεις του παρόντος νόμου ...».
11. Επειδή, εξ άλλου, στη διεθνή σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς της Ευρώπης, που κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 2039/1992 (Α' 61), ορίζεται ότι, κατά την έννοια της συμβάσεως, η «αρχιτεκτονική κληρονομιά», περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων ακινήτων πολιτιστικών αγαθών, τα «μνημεία», στα οποία κατατάσσεται «κάθε κατασκευή ιδιαίτερα σημαντική λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού της ενδιαφέροντος, συμπεριλαμβανομένων των εγκαταστάσεων ή διακοσμητικών στοιχείων, που αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα τους», και τα «αρχιτεκτονικά σύνολα», που περιλαμβάνουν «ομοιογενή σύνολα αστικών ή αγροτικών κατασκευών, σημαντικών λόγω του ιστορικού, αρχαιολογικού, καλλιτεχνικού, επιστημονικού, κοινωνικού ή τεχνικού τους ενδιαφέροντος, συναφή μεταξύ τους ώστε να σχηματίζουν ενότητες, που να μπορούν να οριοθετηθούν τοπογραφικά» (άρθρο 1). Στην ίδια σύμβαση ορίζεται, περαιτέρω, ότι κάθε συμβαλλόμενο μέρος υποχρεούται να καθιερώσει «ένα νομικό καθεστώς προστασίας της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» και να εξασφαλίσει εντός αυτού και ανάλογα με τα ιδιαίτερα για κάθε Κράτος μέτρα, την προστασία των μνημείων και των αρχιτεκτονικών συνόλων (άρθρο 3), «να θέσει σε εφαρμογή, με βάση τη νομική προστασία των σχετικών ακινήτων, κατάλληλες διαδικασίες ελέγχου και αδειών», να μεριμνήσει «ώστε τα προστατευόμενα ακίνητα να μην αλλοιωθούν, ερειπωθούν ή κατεδαφισθούν» (άρθρο 4) και να λάβει μέτρα στον χώρο ο οποίος περιβάλλει τα μνημεία και στο εσωτερικό

των αρχιτεκτονικών συνόλων, τα οποία «θα αποσκοπούν στη βελτίωση της ποιότητας του περιβάλλοντος» (άρθρο 7). Με τις ίδιες διατάξεις ορίζεται, επίσης, ότι κάθε συμβαλλόμενος υποχρεώνεται να θέτει την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς «μεταξύ των ουσιαστικών στόχων του χωροταξικού και πολεοδομικού σχεδιασμού» και να εξασφαλίζει «ότι η επιταγή αυτή θα ληφθεί υπόψη στα διάφορα στάδια της εκπόνησης των ρυθμιστικών σχεδίων και στις διαδικασίες έγκρισης εργασιών», να προωθεί «προγράμματα αναστήλωσης και συντήρησης της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς» (άρθρο 10) και να ενθαρρύνει «τη χρήση των προστατευόμενων ακινήτων, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες της σύγχρονης ζωής» (άρθρο 11). Εξ άλλου, με τον ν. 1126/1981 (Α΄ 32) κυρώθηκε και απέκτησε ισχύ νόμου η υπογραφέισα το 1972 στο Παρίσι διεθνής σύμβαση για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς. Κατά τη σύμβαση αυτή, ως «πολιτιστική κληρονομία» θεωρούνται τα μνημεία, τα σύνολα οικοδομημάτων και τα τοπία, ως «μνημεία» δε θεωρούνται «αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευαί αρχαιολογικού χαρακτήρος ... και σύνολα έργων παγκοσμίου αξίας από της απόψεως της ιστορίας, της τέχνης και της επιστήμης» και ως «σύνολα οικοδομημάτων: ομάδες κτηρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών) τα οποία, λόγω της αρχιτεκτονικής των, της ομοιογενείας των ή της θέσεώς των, έχουν παγκόσμιον αξίαν από της απόψεως της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης» (άρθρο 1). Κάθε συμβαλλόμενο Κράτος αναγνωρίζει ότι η υποχρέωση προστασίας και μεταβιβάσεως στις μέλλουσες γενεές της πολιτιστικής κληρονομιάς ανήκει κατά κύριο λόγο σε αυτό, αναλαμβάνει δε τη δέσμευση να υιοθετήσει όλα τα πρόσφορα για την επίτευξη του σκοπού αυτού μέσα «μέχρι του μεγίστου ορίου των διαθέσιμων πόρων του και, ενδεχομένως, μέσω οιασδήποτε διεθνούς συνδρομής και συνεργασίας» (άρθρο 4). Περαιτέρω, στην ανωτέρω σύμβαση προσδιορίζονται, τα μέτρα που κρίνονται κατάλληλα για την εξασφάλιση της κατά το δυνατόν αποτελεσματικότερης προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς υπό τις κατάλληλες για κάθε χώρα συνθήκες (άρθρο 5). Συναφείς ρυθμίσεις περιέχει και η ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς, η οποία κυρώθηκε με το άρθρο πρώτο του ν. 3378/2005 (Α΄ 203). Κατά τα οριζόμενα στη σύμβαση αυτή, με την οποία επιδιώκεται η προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς «ως πηγής της ευρωπαϊκής συλλογικής μνήμης και ως μέσου για την ιστορική και επιστημονική μελέτη», θεωρούνται ως στοιχεία της αρχαιολογικής κληρονομιάς όλα «τα κατάλοιπα και αντικείμενα» και «τα άλλα ίχνη ανθρώπινης υπάρξεως από το παρελθόν», των οποίων η διαφύλαξη και η μελέτη επιτρέπει την ανάπλαση της ιστορίας του ανθρώπου και της σχέσεως του με το φυσικό περιβάλλον. Στην αρχαιολογική κληρονομιά «περιλαμβάνονται κατασκευές, οικοδομήματα, αρχιτεκτονικά σύνολα, οργανωμένοι χώροι και τόποι ... μνημεία πάσης φύσεως μαζί με το πλαίσιο στο

- οποίο εντάσσονται ...» (άρθρο 1). Κατά τις διατάξεις της ανωτέρω συμβάσεως, κάθε συμβαλλόμενος αναλαμβάνει την υποχρέωση να λάβει μέτρα για τη φυσική προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς προβλέποντας, ανάλογα με τις περιστάσεις, και τη συντήρηση και διατήρηση της αρχαιολογικής κληρονομιάς «κατά προτίμηση στη θέση εύρεσης» (άρθρο 4). Από τις διατάξεις αυτές συνάγεται ότι τα συμβαλλόμενα στις ανωτέρω διεθνείς συμβάσεις μέρη αναλαμβάνουν την υποχρέωση να απέχουν από κάθε ενέργεια που βλάπτει αμέσως ή εμμέσως τα μνημεία ή τα αρχιτεκτονικά σύνολα ή τον περιβάλλοντα χώρο τους (πρβλ. ΣτΕ [3986/2011](#)).
12. Επειδή, με την κρινόμενη αίτηση προβάλλεται, εν πρώτοις, ότι εφόσον το επίδικο ακίνητο ευρίσκεται εντός των ορίων της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου, που είχε χαρακτηρισθεί «ως οργανωμένος αρχαιολογικός τόπος» με την ανωτέρω 6526/1965 υπουργική απόφαση, η προσβαλλόμενη πράξη έπρεπε να εκδοθεί κατόπιν γνωμοδοτήσεως ειδικού οργάνου, το οποίο συγκροτείται από την Ολομέλεια του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και την Ολομέλεια του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων, κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 50 παρ. 6 περ. β' του ν. 3028/2002.
13. Επειδή, στο άρθρο 49 του ανωτέρω ν. 3028/2002 ορίζονται τα εξής: «1. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού συγκροτούνται Τοπικά Συμβούλια Μνημείων (ΤΣΜ) στην έδρα κάθε διοικητικής περιφέρειας και στις νησιωτικές περιοχές, όπου αυτό κρίνεται αναγκαίο. Τα Τοπικά Συμβούλια Μνημείων αποτελούνται από έντεκα (11) μέλη ... 2. Τα ΤΣΜ είναι αρμόδια να γνωμοδοτούν για όλα τα ζητήματα που αφορούν σε μνημεία, χώρους και τόπους της περιφέρειάς τους, εκτός από εκείνα που αναφέρονται στις διατάξεις της παραγράφου 5γ του άρθρου 50 ...». Σύμφωνα δε με το άρθρο 50 του ιδίου νόμου, «1. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού συγκροτείται Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο (ΚΑΣ) που αποτελείται από δεκαεπτά (17) μέλη ... 2. Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού συγκροτείται Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων (ΚΣΝΜ), που αποτελείται από δεκαπέντε (15) μέλη ... 3. ... 4. Στην αρμοδιότητα του ΚΑΣ ανήκουν θέματα που αφορούν στην προστασία αρχαίων μνημείων, αρχαιολογικών τόπων και ιστορικών τόπων που αποτέλεσαν τον χώρο εξαίρετων ιστορικών ή μυθικών γεγονότων έως το 1830. Στην αρμοδιότητα του ΚΣΝΜ ανήκουν θέματα που αφορούν στην προστασία νεωτέρων μνημείων και των λοιπών ιστορικών τόπων. 5. Υπό την επιφύλαξη της διάταξης της προηγούμενης παραγράφου, τα Κεντρικά Συμβούλια: α) ... γ) Γνωμοδοτούν για ζητήματα που σχετίζονται με: αα) ... ββ) την προστασία των μνημείων που είναι εγγεγραμμένα στον Κατάλογο της Παγκόσμιας Κληρονομιάς, καθώς και των άλλων μείζονος σημασίας μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και ιστορικών τόπων, γγ) επεμβάσεις μείζονος σημασίας σε μνημεία, χώρους και τόπους, δδ) ... ζζ) τη χορήγηση άδειας για κατεδάφιση σύμφωνα με τη διάταξη της παραγράφου 10 του άρθρου 6, ηη) ... ιγιγ) για κάθε άλλο μείζον θέμα που παραπέμπεται σε αυτά από τον Υπουργό

- Πολιτισμού. 6. (α) Για την εφαρμογή της διάταξης της παραγράφου 11 του άρθρου 6, εάν και τα δύο μνημεία είναι αρχαία, αρμόδιο είναι το ΚΑΣ, ενώ εάν είναι και τα δύο νεώτερα, το ΚΣΝΜ. (β) Σε κάθε άλλη περίπτωση εφαρμογής της διάταξης αυτής αρμόδιο είναι ειδικό όργανο, το οποίο συγκροτείται από την Ολομέλεια του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου και την Ολομέλεια του Κεντρικού Συμβουλίου Νεωτέρων Μνημείων που συνεδριάζουν από κοινού ... Το όργανο αυτό είναι επίσης αρμόδιο να γνωμοδοτεί ως προς τον χαρακτηρισμό ακινήτου, που βρίσκεται σε αρχαιολογικό χώρο ή πάνω σε αρχαίο, ως μνημείου, σύμφωνα με τις περιπτώσεις β' και γ' της παραγράφου 1 του άρθρου 6, χωρίς να αναιρείται η προστασία αυτών».
14. Επειδή, από τις διατάξεις του ν. 3028/2002 που παρατίθενται ανωτέρω συνάγεται ότι για τον χαρακτηρισμό ενός ακινήτου ως νεωτέρου μνημείου, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 περ. β', ως μνημείου δηλαδή που δεν αποτελεί αρχαίο, κατά την έννοια του νόμου αυτού, αρμόδιο να γνωμοδοτήσει είναι, κατ'αρχήν, το οικείο Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων, κατ'εξαίρεση δε, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 50 παρ. 5 περ. γ', το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων. Περαιτέρω, όταν εκδίδεται απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού κατ'εφαρμογή του άρθρου 6 παρ. 11 για την άρση-ολική ή μερική, διαρκή ή προσωρινή- της προστασίας ακινήτου μνημείου προκειμένου να προστατευθεί άλλο μνημείο, εάν και τα δύο μνημεία είναι αρχαία γνωμοδοτεί το ΚΑΣ, εάν και τα δύο είναι νεώτερα γνωμοδοτεί το ΚΣΝΜ, εάν δε ένα εκ των μνημείων είναι αρχαίο και το άλλο νεώτερο γνωμοδοτεί το ειδικό όργανο που συγκροτείται από την Ολομέλεια του ΚΑΣ και την Ολομέλεια του ΚΣΝΜ. Το ως άνω ειδικό όργανο γνωμοδοτεί, επίσης, για τον χαρακτηρισμό ακινήτου ως νεωτέρου μνημείου σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 περ. β' και γ', όταν το ακίνητο που χαρακτηρίζεται ως νεώτερο μνημείο βρίσκεται εντός αρχαιολογικού χώρου ή επί αρχαίου. Και τούτο διότι στην περίπτωση αυτή από τον χαρακτηρισμό ενδέχεται να επηρεάζεται η προστασία του αρχαιολογικού χώρου ή του αρχαίου και απαιτείται, συνεπώς, να γνωμοδοτήσουν από κοινού τα δύο Συμβούλια (πρβλ. ΣτΕ [5495/2012](#)). Όταν, όμως, ορισμένο ακίνητο, ευρισκόμενο εντός αρχαιολογικού χώρου, δεν χαρακτηρίζεται ως νεώτερο μνημείο, δεν απαιτείται γνωμοδότηση του προβλεπόμενου στο άρθρο 50 παρ. 6 ειδικού οργάνου, καθόσον στην περίπτωση αυτή η άρνηση χαρακτηρισμού του εν λόγω ακινήτου δεν δύναται να οδηγήσει σε αναίρεση ή διακινδύνευση της προστασίας του αρχαιολογικού χώρου ή του αρχαίου, δεν συντρέχει δηλαδή ο κίνδυνος στην αποτροπή του οποίου σκοπεί η ειδική διαδικασία του άρθρου 50 παρ. 6 που απαιτεί τη σύμπραξη των δύο Κεντρικών Συμβουλίων. Συνεπώς, όταν είτε το Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων είτε το Κεντρικό Συμβούλιο Νεωτέρων Μνημείων κατά τη άσκηση της γνωμοδοτικής τους αρμοδιότητας αποφαινόνται ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις χαρακτηρισμού ενός ακινήτου ως νεωτέρου μνημείου, δεν απαιτείται κατά νόμον να επιληφθεί του σχετικού ζητήματος και

το ειδικό όργανο που συγκροτείται από την Ολομέλεια των δύο Κεντρικών Συμβουλίων σε κοινή συνεδρίαση. Εάν, όμως, τα ανωτέρω όργανα στην γνωμοδότησή τους κρίνουν ότι συντρέχουν κατ' αρχήν οι προϋποθέσεις αυτές, τότε υποχρεωτικά το ζήτημα παραπέμπεται στο ειδικό όργανο. Μειοψήφησαν οι Σύμβουλοι Π. Καρλή και Θ. Αραβάνης, κατά τη γνώμη των οποίων το προβλεπόμενο στο άρθρο 50 παρ. 6 του ν. 3028/2002 ειδικό όργανο γνωμοδοτεί όταν τίθεται ζήτημα χαρακτηρισμού ενός ακινήτου, που βρίσκεται εντός αρχαιολογικού χώρου ή επί αρχαίου, ως νεωτέρου μνημείου, δεν εξαρτάται δε η αρμοδιότητα του οργάνου αυτού από το θετικό ή αρνητικό περιεχόμενο της επί του ζητήματος γνωμοδοτήσεως των άλλων οργάνων. Και τούτο, αφενός, διότι η αρμοδιότητα ενός γνωμοδοτικού οργάνου δεν νοείται, χωρίς αντίθετη σαφή διάταξη του νόμου, να εξαρτάται από την έκβαση της γνωμοδοτήσεως, και, αφετέρου, διότι η προστασία του αρχαιολογικού χώρου ή του αρχαίου ενδέχεται να θίγεται όχι μόνον από τον χαρακτηρισμό ενός ακινήτου ως νεωτέρου μνημείου, αλλά και από την παράλειψη χαρακτηρισμού του.

15. Επειδή, εν προκειμένω, όπως προεκτέθηκε, με την προσβαλλόμενη απόφαση δεν χαρακτηρίσθηκε ως νεώτερο μνημείο το επίδικο ακίνητο, που βρίσκεται εντός «οργανωμένου αρχαιολογικού τόπου». Συνεπώς, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στην προηγούμενη σκέψη, αρμόδιο να γνωμοδοτήσει δεν ήταν το προβλεπόμενο στο άρθρο 50 παρ. 6 ειδικό όργανο, αλλά το ΚΣΝΜ ενώπιον του οποίου εισήχθη η υπόθεση από τον Υπουργό Πολιτισμού, κατόπιν της ασκηθείσης από τον αιτούντα αιτήσεως θεραπείας, είναι δε αβάσιμος ο ανωτέρω λόγος ακυρώσεως περί παραβάσεως ουσιώδους τύπου της διαδικασίας λόγω της μη γνωμοδοτήσεως του αρμοδίου Συμβουλίου. Είναι δε διαφορετικό το ζήτημα της νομιμότητας της αιτιολογίας της υπουργικής αποφάσεως με την οποία δεν χαρακτηρίσθηκε τελικώς το συγκεκριμένο ακίνητο ως νεώτερο μνημείο, καθώς και των συναφών κρίσεων με τις οποίες εγκρίνεται η κατεδάφισή του, κατά το άρθρο 6 παρ. 10, ή η επέμβαση στον αρχαιολογικό χώρο, κατά το άρθρο 14 παρ. 2, ζήτημα αυτοτελώς εξεταστέο εφόσον προβάλλονται σχετικοί λόγοι ακυρώσεως. Κατά τη γνώμη, όμως, των Συμβούλων Π. Καρλή και Θ. Αραβάνη, εφόσον το επίδικο ακίνητο βρίσκεται εντός «οργανωμένου αρχαιολογικού τόπου», αρμόδιο να γνωμοδοτήσει εν προκειμένω ήταν το προβλεπόμενο στο άρθρο 50 παρ. 6 ειδικό όργανο, όπως βασίμως προβάλλει ο αιτών.
16. Επειδή, προβάλλεται, περαιτέρω, ότι το ΚΣΝΜ δεν είχε νόμιμη σύνθεση κατά τη συνεδρίαση της 7.9.2005, κατά την οποία ελήφθη, όπως προεκτέθηκε η 28/7.9.2005 γνωμοδότησή του, βάσει της οποίας εκδόθηκε η προσβαλλομένη. Ειδικότερα, προβάλλεται ότι στην επίμαχη συνεδρίαση δεν παρέστησαν τα μέλη του Συμβουλίου Μ. Μιχαηλίδου, Ε. Καμπούρη, Δ. Παλιούρας, Ε. Μπίρης και οι αναπληρωτές τους, ότι διαλαμβάνεται μεν στο οικείο πρακτικό η φράση «δεν παραβρέθηκαν αν και προσκλήθηκαν με νόμιμο τρόπο», πλην δεν

αποδεικνύεται η νόμιμη πρόσκληση των ανωτέρω μελών, ότι δεν παρέστησαν επίσης τα τακτικά μέλη Λ. Κολώνας, Προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης Αρχαιοτήτων και Β. Χανδακάς, Προϊστάμενος της Γενικής Διεύθυνσης Αναστηλώσεων Μουσείων και Τεχνικών Έργων, χωρίς να γίνεται μνεία στο πρακτικό εάν προσκλήθηκαν και για ποιον λόγο αναπληρώθηκαν, και ότι, συνεπώς, δεν προκύπτει νόμιμη κλήτευση των απόντων τακτικών και αναπληρωματικών μελών.

17. Επειδή, κατά το άρθρο 52 παρ. 5 του ν. 3028/2002, «Με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού ρυθμίζονται τα σχετικά με την οργάνωση και λειτουργία των Συμβουλίων και της γραμματείας τους ...». Στην παράγραφο 6 του ιδίου άρθρου, όπως ίσχυε κατά τον κρίσιμο εν προκειμένω χρόνο, μετά δηλαδή την αντικατάσταση του πρώτου εδαφίου με το άρθρο 10 παρ. 22 του ν. 3207/2003 (Α΄ 302), ορίζεται, περαιτέρω, ότι «Στις συνεδριάσεις των Συμβουλίων μετέχουν τα μέλη τους και οι εισηγητές. Στις συνεδριάσεις των Κεντρικών Συμβουλίων οι εισηγητές μετέχουν άνευ ψήφου. Πρόσωπα, των οποίων οι υποθέσεις άγονται ενώπιον του Συμβουλίου μπορούν να παρίστανται και με ή δια δικηγόρου και να χρησιμοποιούν τεχνικούς συμβούλους, προκειμένου να εκθέσουν τις απόψεις τους και να απαντήσουν σε τυχόν ερωτήσεις των μελών ή εισηγητών». Κατ' εξουσιοδότηση των διατάξεων της παραγράφου 5 εκδόθηκε η ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/ 14/3698/2004 απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού (Β΄ 70), στην οποία ορίζονται, μεταξύ άλλων, τα εξής: Άρθρο 1: «1. Οι ημέρες των συνεδριάσεων των συμβουλίων ορίζονται με απόφαση των Προέδρων αυτών. 2. Πέρα από τις ειδικότερες ρυθμίσεις της παρούσης, η οργάνωση και λειτουργία των Συμβουλίων του ΥΠΠΟ διέπεται από τον ισχύοντα Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας». Άρθρο 2: «1. ... 6. Το Συμβούλιο μπορεί να καλέσει, προς παροχή πληροφοριών ή προσαγωγή στοιχείων, υπηρεσιακά ή άλλα πρόσωπα, μεταξύ των οποίων και τα πρόσωπα που αφορά η υπόθεση, τα οποία, εφόσον έχουν ζητήσει να παραστούν, καλούνται υποχρεωτικά. 7. Πρόσωπα των οποίων οι υποθέσεις άγονται ενώπιον του Συμβουλίου έχουν δικαίωμα να παρίστανται και με ή δια δικηγόρου και να χρησιμοποιούν τεχνικούς συμβούλους, προκειμένου να εκθέσουν τις απόψεις τους και να απαντήσουν σε τυχόν ερωτήσεις των μελών ή των εισηγητών. 8. Σε όλες τις προηγούμενες περιπτώσεις η συζήτηση συνεχίζεται μετά την αποχώρηση των ως άνω προσώπων ...». Άρθρο 5: «1. Στην έδρα των Συμβουλίων λειτουργεί Γραμματεία, η οποία τηρεί του φακέλους και το αρχείο των πρακτικών ... 4. Ειδικότερα από τον εκάστοτε Γραμματέα του Συμβουλίου συντάσσεται περιληπτικό πρακτικό με συνοπτική, αλλά περιεκτική αναφορά στο περιεχόμενο των συνεδριάσεων, όπου καταγράφονται και οι απόψεις όσων μειοψήφησαν. 5. Η Γραμματεία προχωρεί, βάσει των πρακτικών, στη σύνταξη των σχετικών γνωμοδοτήσεων ...». Εξ άλλου, στο άρθρο 14 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας (ΚΔΔ), που κυρώθηκε με τον ν. 2690/1999 (Α΄ 45), ορίζονται τα εξής: «1. Το συλλογικό όργανο συνεδριάζει νομίμως όταν στη

σύνθεσή του μετέχουν, ως τακτικά ή αναπληρωματικά μέλη, περισσότερα από τα μισά των διορισμένων τακτικών μελών (απαρτία) ... 2. Ο πρόεδρος καθορίζει την ημέρα, την ώρα και τον τόπο των συνεδριάσεων και καλεί τα τακτικά και τα αναπληρωματικά μέλη να συμμετάσχουν. Η πρόσκληση, η οποία περιλαμβάνει την ημερήσια διάταξη, γνωστοποιείται, από το γραμματέα, στα μέλη του συλλογικού οργάνου τουλάχιστον σαράντα οκτώ (48) ώρες πριν από τη συνεδρίαση, μπορεί δε να γίνει και με τηλεφώνημα, τηλεγράφημα, τηλεομοιοτυπία ή άλλο πρόσφορο μέσο, εφόσον το γεγονός τούτο αποδεικνύεται από σχετική σημείωση σε ειδικό βιβλίο, η οποία πρέπει να φέρει χρονολογία και την υπογραφή του προσώπου που έκανε την πρόσκληση .... Πρόσκληση των μελών του συλλογικού οργάνου δεν απαιτείται όταν οι συνεδριάσεις γίνονται σε ημερομηνίες τακτές, που ορίζονται με απόφασή του, η οποία και γνωστοποιείται στα μέλη του. Πρόσκληση δεν απαιτείται, επίσης, όταν μέλος έχει δηλώσει, πριν από τη συνεδρίαση, κώλυμα συμμετοχής του σε αυτήν ή όταν το κώλυμα τούτο είναι γνωστό στον πρόεδρο του συλλογικού οργάνου. 3. Τα αναπληρωματικά μέλη καλούνται προς αναπλήρωση απόντων ή κλυομένων μελών της ίδιας κατηγορίας, εκτός αν ο ορισμός τους δεν έχει γίνει κατά τέτοια αντιστοιχία. 4. Αν κατά τη συνεδρίαση απουσιάσει τακτικό μέλος το οποίο δεν είχε προσκληθεί, η συνεδρίαση είναι παράνομη. Το ίδιο ισχύει ακόμη και αν, αντ' αυτού, είχε μετάσχει το αντίστοιχο αναπληρωματικό μέλος ...».

18. Επειδή, με την ΥΠΠΟ/ΚΣΝΜ/20/26.1.2004 πράξη του Προέδρου του ΚΣΝΜ, η οποία εκδόθηκε δυνάμει της ανωτέρω ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/ 14/3698/2004 υπουργικής αποφάσεως ορίσθηκε ως τακτή ημέρα συνεδριάσεως του Συμβουλίου αυτού «κάθε εργάσιμη για τις δημόσιες υπηρεσίες Πέμπτη, για όλους τους μήνες του έτους» και ως τόπος συνεδριάσεως το Αμφιθέατρο του Κεντρικού Κτηρίου του Υπουργείου Πολιτισμού στην οδό Μπουμπουλίνας 20-22. Με μεταγενέστερη δε πράξη του ιδίου οργάνου, και συγκεκριμένα με την ΥΠΠΟ/ΚΣΝΜ/257/10.11.2004 πράξη, ορίσθηκε ως δεύτερη εναλλακτική ημέρα συνεδριάσεων η Τετάρτη. Ορίσθηκε, επίσης, στην ίδια πράξη ότι «Σε περίπτωση υπηρεσιακού κωλύματος τα μέλη θα ειδοποιούνται εγκαίρως από την Γραμματεία του ΚΣΝΜ για την αναβολή της Συνεδρίας». Από τα στοιχεία, εξ άλλου, του φακέλου δεν προκύπτει ότι οι πράξεις αυτές είχαν ανακληθεί ή ότι είχε κατ' άλλο τρόπο παύσει η ισχύς τους κατά τον χρόνο της κρίσιμης εν προκειμένω συνεδριάσεως (βλ. την εκδοθείσα πολύ αργότερα ΥΠΠΟ/ΚΣΝΜ/ 373/19.10.2010 πράξη, με την οποία ορίσθηκε εκ νέου ως μοναδική ημέρα συνεδριάσεως του Συμβουλίου κάθε εργάσιμη για τις δημόσιες υπηρεσίες Πέμπτη). Υπό τα δεδομένα αυτά, εφόσον δηλαδή η επίδικη γνωμοδότηση του ΚΣΝΜ ελήφθη σε συνεδρίαση η οποία πραγματοποιήθηκε την 7.9.2005, ημέρα Τετάρτη, και η Διοίκηση βεβαιώνει ότι τα μέλη που δεν παρέστησαν προσκλήθηκαν με νόμιμο τρόπο, ο ανωτέρω λόγος ακυρώσεως, όπως προβάλλεται, είναι απορριπτέος, ως αβάσιμος (πρβλ.

ΣτΕ [3763/2007](#), [3542/2010](#)).

19. Επειδή, προβάλλεται ότι κατά παράβαση του άρθρου 52 παρ. 6 του ν. 3028/2002, στην κρίσιμη συνεδρίαση του ΚΣΝΜ παρέστη και ανέπτυξε τις απόψεις του εκπρόσωπος του Τεχνικού Επιμελητηρίου της Ελλάδος, ο οποίος κατά τον αιτούντα ουδεμία σχέση είχε με το υπό εξέταση ζήτημα. Όπως προκύπτει από τα στοιχεία του φακέλου, κατά την ανωτέρω συνεδρίαση της 7.9.2005, εκλήθη στο Συμβούλιο και εξέθεσε τις απόψεις του ο Γ. Κολυβάκης, Πρόεδρος του Περιφερειακού Τμήματος Ανατολικής Κρήτης του ΤΕΕ. Ο ανωτέρω κλήθηκε, ενόψει των ανωτέρω διατάξεων του άρθρου 52 παρ. 6 του ν. 3028/2002 και του άρθρου 2 της ΥΠΠΟ/ΔΟΕΠΥ/ΤΟΠΥΝΣ/ 14/3698/2004 υπουργικής αποφάσεως, κατ' αποδοχή σχετικού αιτήματός του, ως εκπρόσωπος του νομικού αυτού προσώπου, το οποίο είναι παρόδιος ιδιοκτήτης, ωφελείται από τη ρυμοτομική απαλλοτρίωση του επίδικου ακινήτου και είχε εκδηλώσει επανειλημμένως, στην προηγηθείσα διοικητική διαδικασία, την αντίθεσή του στο ενδεχόμενο χαρακτηρισμού του επίμαχου κτηρίου ως μνημείου. Συνεπώς, και δοθέντος ότι, όπως βεβαιώνεται στο οικείο πρακτικό, ο προαναφερθείς εκπρόσωπος του Τεχνικού Επιμελητηρίου αποχώρησε προ της διεξαχθείσης συζητήσεως, δεν στοιχειοθετείται κακή σύνθεση του ΚΣΝΜ, όπως αβασίμως προβάλλεται.
20. Επειδή, προβάλλεται ότι η ανωτέρω γνωμοδότηση του ΚΣΝΜ εκδόθηκε κατά παράβαση του άρθρου 7 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας. Ειδικότερα, κατά τους ισχυρισμούς του αιτούντος, από τα αποσπάσματα της κρίσιμης συνεδριάσεως, που παρατίθενται στο δικόγραφο προσθέτων λόγων, προκύπτει ότι ορισμένα μέλη του Συμβουλίου εξέφρασαν αρνητικές κρίσεις για το επίδικο κτήριο, επηρεάζοντας κατ' αυτόν τον τρόπο και τα υπόλοιπα μέλη, ότι πολλές φορές έγινε αναφορά στην ολοκλήρωση της διαδικασίας ρυμοτομικής απαλλοτριώσεως του επίδικου ακινήτου, σε στοιχείο δηλαδή που δεν είναι κρίσιμο για τον χαρακτηρισμό του και ότι, αντιθέτως, δεν εξετάστηκαν τα κρίσιμα πραγματικά και νομικά δεδομένα.
21. Επειδή, κατά το άρθρο 7 παρ. 1 του Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας, το οποίο αποδίδει παρόμοιου περιεχομένου γενική αρχή του διοικητικού δικαίου, τα διοικητικά όργανα, μονομελή ή συλλογικά, πρέπει να παρέχουν εγγυήσεις αμερόληπτης κρίσεως κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους. Κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, τα διοικητικά όργανα και, ειδικότερα, τα μέλη των συλλογικών οργάνων της Διοικήσεως, δεν παρέχουν εγγυήσεις αμεροληψίας όχι μόνον όταν έχουν προσωπικό συμφέρον από την έκβαση της συγκεκριμένης υποθέσεως ή ιδιαίτερο δεσμό ή ιδιάζουσα σχέση ή εχθρότητα με τους ενδιαφερομένους, αλλά και όταν, γενικότερα, είναι δυνατόν να δημιουργηθεί εύλογα η υπόνοια ότι έχουν ήδη σχηματισμένα και, κατά συνέπεια, προειλημμένη γνώμη για τη συγκεκριμένη υπόθεση. Υπόνοια μεροληψίας, όμως, δεν δημιουργείται από την έκφραση της γνώμης μέλους συλλογικού οργάνου κατά την άσκηση των καθηκόντων του

(ΣΤΕ [3220/2012](#), [4611/2009](#), [676/2005](#) Ολομέλεια κ.ά.). Εν προκειμένω, από το περιεχόμενο των πρακτικών της οικείας συνεδριάσεως του ΚΣΝΜ προκύπτει ότι εξετάσθηκαν η αρχιτεκτονική, πολεοδομική, ιστορική και εν γένει πολιτιστική αξία του επίδικου κτηρίου, η κρίση δε του οργάνου αυτού δεν στηρίχθηκε μόνο στο γεγονός ότι είχε ήδη ολοκληρωθεί η ρυμοτομική απαλλοτρίωση του ακινήτου. Εξ άλλου, από το ίδιο πρακτικό ουδόλως προκύπτει ότι οι διατυπωθείσες απόψεις των μελών του Συμβουλίου θα μπορούσαν, κατ' αντικειμενική κρίση, να δημιουργήσουν στον αιτούντα δικαιολογημένες υπόνοιες μεροληψίας. Ενόψει τούτων και δοθέντος ότι η έκφραση απόψεων από τα μέλη του ΚΣΝΜ επί του θέματος που ήχθη ενώπιόν τους, κατά τη συζήτηση η οποία προηγήθηκε της λήψεως της αποφάσεως του συλλογικού αυτού οργάνου, και η εκ μέρους τους υποβολή ερωτήσεων για τη διερεύνηση όλων των πτυχών του ζητήματος, προκειμένου να σχηματίσουν γνώμη ώστε να δυνηθούν να ασκήσουν την αρμοδιότητά τους, δεν αντίκειται στην αρχή της αμεροληψίας, ο ανωτέρω προβαλλόμενος λόγος ακυρώσεως είναι απορριπτέος, ως αβάσιμος.

22. Επειδή, προβάλλεται ότι δεν αιτιολογείται νομίμως και επαρκώς ο μη χαρακτηρισμός του επίδικου κτηρίου ως μνημείου. Ειδικότερα, προβάλλεται: (α) ότι η κρίση της Διοικήσεως για τη χρονολογία ανεγέρσεως του κτηρίου στηρίζεται σε αόριστες εκτιμήσεις, ασάφειες και ανακρίβειες, (β) ότι εφόσον το επίδικο κτήριο είναι προγενέστερο των τελευταίων εκατό ετών, δεν απαιτείται, κατά νόμον, να παρουσιάζει ιδιαίτερη σημασία και, επομένως, μη νομίμως η προσβαλλόμενη απόφαση δεν προέβη στον χαρακτηρισμό του με την αιτιολογία ότι το κτήριο δεν συγκεντρώνει τα σημαντικά στοιχεία που απαιτεί ο ν. 3028/2002, (γ) ότι οι διενεργηθείσες αυτοψίες δεν κατέστησαν δυνατή την αποκάλυψη και ανάδειξη των ιδιαίτερων αρχιτεκτονικών χαρακτηριστικών του κτίσματος και ότι ήταν απαραίτητη η λεπτομερέστερη αξιολόγηση των επιμέρους στοιχείων του και η διενέργεια συμπληρωματικής αυτοψίας, (δ) ότι από τα στοιχεία του φακέλου δεν προκύπτει σε τι συνίστανται οι αλλεπάλληλες επισκευές και επεμβάσεις που αλλοίωσαν, κατά την εκτίμηση της Διοικήσεως, τη μορφή και τη φυσιογνωμία της αρχικής κατασκευής σε τέτοιο βαθμό, ώστε να μη δικαιολογείται ο χαρακτηρισμός του κτηρίου ως μνημείου, (ε) ότι μη νομίμως ελήφθησαν υπόψη στοιχεία σχετικά με τη ρυμοτόμηση του επίδικου ακινήτου και τη συντέλεση της απαλλοτριώσεώς του, καθόσον τα στοιχεία αυτά, στα οποία απέδωσαν ιδιαίτερη βαρύτητα τόσο οι περιφερειακές, όσο και οι κεντρικές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, δεν ασκούν, σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 1 περ. β' του ν. 3028/2002, επιρροή στον χαρακτηρισμό του ακινήτου ως μνημείου, και (στ) ότι συντρέχουν, πάντως, όλες οι νόμιμες προϋποθέσεις για τον χαρακτηρισμό του συγκεκριμένου κτηρίου ως νεωτέρου μνημείου. Κατά τους ειδικότερους ισχυρισμούς του αιτούντος: (i) Το ένδικο κτίσμα έχει ιστορική αξία, διότι αποτελούσε βοηθητική εγκατάσταση της κύριας κατοικίας της

οικογένειας των Καλοκαιρινών, η οποία διαδραμάτισε κατά τα τέλη του δεκάτου ενάτου αιώνα πρωταγωνιστικό ρόλο στην ιστορία της πόλεως του Ηρακλείου και στις ανασκαφές της Κνωσού. Ο Λυσίμαχος Καλοκαιρινός, η νεοκλασική οικία του οποίου βρίσκεται λίγα μέτρα βορειότερα και φιλοξενεί το Ιστορικό Μουσείο Κρήτης, υπήρξε Άγγλος πρόξενος κατά την κρίσιμη περίοδο των κρητικών επαναστάσεων και φιλοξενούσε σε στιγμές κινδύνου πολλούς κατοίκους του Ηρακλείου στις αποθήκες του, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται και το επίδικο κτήριο, λόγω της διπλωματικής του ασυλίας. Στις σφαγές της 25ης Αυγούστου 1898 οι Τούρκοι εισέβαλαν και σε αυτούς τους χώρους, όπου σφαγιάσθηκε ο τοπικός πληθυσμός και έχασε τη ζωή του ο Λυσίμαχος Καλοκαιρινός. (ii) Σημαντική είναι, περαιτέρω, και η αρχιτεκτονική αξία του κτίσματος, την οποία αποδέχεται και η 7η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων στο 948/11.3.2002 έγγραφό της, που δεν ελήφθη, ωστόσο, υπόψη από το ΚΣΝΜ. Η αξία αυτή αποδεικνύεται και εκ του ότι, όπως διαπιστώθηκε κατά την αυτοψία που διενεργήθηκε στο κτίσμα, μεγάλα τμήματα της τοιχοποιίας του είναι λαξευτά, όπως, επίσης, οι παραστάδες και τα γείσα των βορείων ανοιγμάτων. Ιδιαίτερη είναι η αρχιτεκτονική αξία των πεσσών της κεντρικής εισόδου που στέφονται με κιονόκρανα ορθογώνιας διατομής, που σώζονται μόνο εν μέρει, καθώς, επίσης, και των διακοσμητικών λωρίδων στο εσωτερικό του κτίσματος, οι οποίες αναπαριστούν τις οκτάσχημες ασπίδες της Κνωσού και, αφενός μεν, αποτελούν τυπικά δείγματα του επικρατούντος κατά τις αρχές του προηγούμενου αιώνα στυλ «μινωικού revival», αφετέρου δε, σηματοδοτούν την εμπλοκή της οικογένειας Καλοκαιρινού στις ανασκαφές της Κνωσού. Εξ άλλου, η συμμετρική τοποθέτηση των τριών ορθογώνιων ανοιγμάτων της βόρειας όψεως, ενδεχομένως, σχετίζεται με τη λειτουργία του κτηρίου ως εμπορικής εγκαταστάσεως και όχι ως απλής αποθήκης, όπως εσφαλμένως δέχθηκε το Τοπικό Συμβούλιο Μνημείων Κρήτης. Τα στοιχεία αυτά μαρτυρούν, περαιτέρω, ότι το κτίσμα μπορεί μεν να υπέστη επεμβάσεις κατά την περίοδο του δεκάτου ενάτου αιώνα, ανάγεται, όμως, στην περίοδο της Ενετοκρατίας, όπως εμμέσως, άλλωστε, αποδέχθηκαν και οι κατά τόπον αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργού Πολιτισμού κατά τη διαδικασία που προηγήθηκε της εκδόσεως της προσβαλλομένης υπουργικής αποφάσεως. (iii) Ιδιαίτερη, εξ άλλου, είναι και η θέση του κτηρίου, λόγω της γειτνιασέως του με άλλα αξιολογα κτίσματα του 19ου αιώνα [κρήνη Ιδομενέως, κατοικία Καλοκαιρινού, οικία Γερωνυμάκη-Στεργιάδη κ.λπ.], των οποίων η συνδυασμένη διατήρηση προσφέρει μία ολοκληρωμένη εικόνα του αστικού τοπίου της συγκεκριμένης περιόδου και αποτελεί κρίσιμο στοιχείο του παραδοσιακού τμήματος της πόλεως του Ηρακλείου. Τούτο, άλλωστε, είχε αρχικώς γίνει δεκτό και από την 7η Εφορεία Νεωτέρων Μνημείων, αποδεικνύεται δε εμμέσως και από μελέτη που εκπονήθηκε από τον Δήμο για την ανάπλαση της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την προκαταρκτική πρόταση για την ανάπλαση αυτή, η οποία εγκρίθηκε με την

45145/36/2002 απόφαση της Υφυπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων

(Δ' 89), το επίδικο κτήριο περιλαμβάνεται στην περιοχή Δ3 πρώτου βαθμού προστασίας, σημειώνεται δε μεταξύ των κτηρίων συνοδείας. Προς απόδειξη των ανωτέρω ισχυρισμών του για την αξία και τη σημασία του κτηρίου, ο αιτών προσκομίζει την τεχνική έκθεση του Νίκου Σκουτέλη, αρχιτέκτονος μηχανικού, που συνοδεύεται από σχετική τεκμηρίωση.

23. Επειδή, κατά την έννοια των ανωτέρω διατάξεων του ν. 3028/2002 (βλ. σκέψη 8), τα μνημεία, ως μαρτυρίες του ανθρώπινου βίου οι οποίες αποτελούν αναγκαίο παράγοντα για τη διαμόρφωση και τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και των συλλογικών ταυτοτήτων, καθώς και για τη διασφάλιση της ιστορικής συνέχειας και παραδόσεως, συνιστούν ουσιώδες στοιχείο της πολιτιστικής κληρονομιάς, η προστασία της οποίας αποτελεί, ενόψει και του άρθρου 24 παρ. 1 και 6 του Συντάγματος, υποχρέωση της Πολιτείας και συγχρόνως ευθύνη και δικαίωμα του καθενός. Βασική κατεύθυνση του νόμου αυτού αποτελεί η ισότιμη κατ' αρχήν αντιμετώπιση των μνημείων, αρχαίων και νεωτέρων, ώστε να αναδεικνύεται η διαχρονική διάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας. Ειδικότερα: Τα ακίνητα πολιτιστικά αγαθά που ανάγονται στους προϊστορικούς, αρχαίους, βυζαντινούς και μεταβυζαντινούς χρόνους και χρονολογούνται έως και το 1830, δηλαδή τα αρχαία ακίνητα μνημεία, προστατεύονται από τον νόμο, χωρίς να απαιτείται έκδοση διοικητικής πράξεως για τον χαρακτηρισμό τους (βλ. ΣτΕ [4457/2010](#)). Τα ακίνητα μνημεία που ανάγονται σε περίοδο προγενέστερη των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών χαρακτηρίζονται ως μνημεία με απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού, λόγω της σημασίας τους, η οποία μπορεί να αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στην αρχιτεκτονική αξία τους, όπως συμβαίνει με τα οικοδομήματα που σημαδεύουν την εισαγωγή μιας σημαντικής περιόδου της αρχιτεκτονικής στον τόπο μας ή έχουν διακριθεί από την έγκυρη αρχιτεκτονική κριτική, στην αξία τους από πολεοδομική άποψη, προκειμένου π.χ. για μεμονωμένο κτίσμα ή για κτηριακό συγκρότημα που αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα μιας ιστορικής φάσεως στην εξέλιξη του οικισμού ή συμβάλλει στην ανάδειξη της εικόνας του αστικού τοπίου, ή, τέλος, στην ιστορική αξία τους, όταν πρόκειται για ακίνητο ή χώρο που συνδέεται με την πολιτική ή κοινωνική ή οικονομική ιστορία του νεώτερου ελληνικού κράτους ή ορισμένης περιοχής, η διατήρησή του δε συμβάλλει στη διαφύλαξη της ιστορικής μνήμης. Ως μνημεία χαρακτηρίζονται για τους ίδιους λόγους και ακίνητα αναγόμενα στην περίοδο των εκάστοτε τελευταίων εκατό ετών, εφόσον, όμως, η σημασία τους για έναν ή περισσότερους από τους παραπάνω λόγους είναι ιδιαίτερη. Για τον χαρακτηρισμό ακινήτου ως μνημείου δεν απαιτείται να συντρέχουν όλα τα κριτήρια που μνημονεύονται στην προπαρατεθείσα διάταξη του άρθρου 6 παρ. 1 του ν. 3028/2002, αλλ' αρκεί προς τούτο η συνδρομή έστω και ενός από τα κριτήρια αυτά. Περαιτέρω, κατά

τον χαρακτηρισμό δεν εξετάζεται η έκταση των οικονομικών συνεπειών που μπορεί να προκληθούν στους ενδιαφερομένους, ούτε η τυχόν επίδραση του χαρακτηρισμού στις νομικές σχέσεις μεταξύ ιδιωτών, αφού η επιδιωκόμενη με τις ανωτέρω διατάξεις διαφύλαξη, για λόγους δημοσίου συμφέροντος, του προστατευόμενου εννόμου αγαθού αποτελεί υποχρέωση της Διοικήσεως, κατά ρητή συνταγματική επιταγή. Τέλος, η νομιμότητα των διοικητικών πράξεων που εκδίδονται κατ' εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων ελέγχεται από τον ακυρωτικό δικαστή, τόσο ως προς την πληρότητα της αιτιολογίας όσο και ευθέως για την ορθή εφαρμογή του νόμου, εφόσον από τα στοιχεία του φακέλου διαπιστώνεται, με βάση και τα διδάγματα της κοινής πείρας, η συνδρομή ή μη των κριτηρίων που προβλέπονται από τον νόμο για τον χαρακτηρισμό (βλ.

ΣτΕ [1720/2012](#), [1871/2010](#), [3857/2007](#), [3763/2007](#), [1445/20063050/2004](#)επτ.).

24. Επειδή, από τα στοιχεία τα οποία έλαβε υπόψη της η Διοίκηση κατά την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονται και οι αυτοψίες που διενήργησαν οι περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού, προκύπτει ότι το κτίσμα του οποίου ζητήθηκε ο χαρακτηρισμός είναι μεταγενέστερο του 1830 και προγενέστερο των τελευταίων εκατό ετών. Ως προς το ζήτημα, δηλαδή, της χρονολόγησεως του επίδικου κτίσματος για να διαπιστωθεί εάν συντρέχουν οι προϋποθέσεις χαρακτηρισμού του ως νεωτέρου μνημείου, η Διοίκηση κατέληξε στο συμπέρασμα ότι το κτίσμα είναι μεταγενέστερο του 1830 μετά από τη διενέργεια διαδοχικών αυτοψιών, οι διαπιστώσεις των οποίων αποτελούν, κατά τούτο, το έρεισμα της προσβαλλομένης πράξεως. Την εκτίμηση αυτή για την χρονική περίοδο στην οποία ανάγεται το κτήριο συνομολογεί, άλλωστε, ο αιτών, ο οποίος κατά την παράστασή του ενώπιον του ΚΣΝΜ υποστήριξε ότι το κτίσμα «αποδεδειγμένα ανήκει στον 19ο αιώνα». Εξ άλλου, η ανωτέρω κρίση για την χρονολόγηση του νεωτέρου κτίσματος δεν κλονίζεται ούτε παρίσταται ως αντιφατική εκ του ότι τμήμα της τοιχοποιίας της νοτιοδυτικής πλευράς του κτίσματος ανάγεται, ενδεχομένως, στην περίοδο της Ενετοκρατίας, εφόσον, κατά την εκτίμηση της Διοικήσεως, το εν λόγω τμήμα, και υπό την εκδοχή ότι είναι πράγματι παλαιότερο του 1830 και δεν έχει κατασκευασθεί μεταγενεστέρως με επαναχρησιμοποίηση δομικών υλικών, δεν προσδίδει πάντως στο σύνολο του κτηρίου τον χαρακτήρα του αρχαίου μνημείου. Συνεπώς, αβασίμως προβάλλεται ότι η κρίση της Διοικήσεως για τη χρονολογία ανεγέρσεως του κτηρίου στηρίζεται σε αόριστες και ανακριβείς εκτιμήσεις. Περαιτέρω, η Διοίκηση, λαμβάνοντας υπόψη τις προαναφερθείσες αυτοψίες, τις εισηγήσεις της κεντρικής και των περιφερειακών υπηρεσιών και τις γνωμοδοτήσεις των αρμοδίων Συμβουλίων, έκρινε ότι το επίδικο κτήριο, που είναι λιτό, λιθόκτιστο και ορθογωνικής κατόψεως, αφενός δεν διαθέτει αξιόλογα αρχιτεκτονικά χαρακτηριστικά και αφετέρου η φυσιογνωμία του έχει αλλοιωθεί σημαντικά λόγω μεταγενέστερων επισκευών, ανακαινίσεων και επεμβάσεων, οι οποίες

έγιναν για τη μετατροπή του κτίσματος από αποθήκη σε οικία, αρχικώς, και σε εμπορικό κατάστημα, ακολούθως. Η λαξευτή ισόδομη τοιχοποιία, οι λαξευτές παραστάδες, τα λαξευτά γείσα και η επιμελημένη αργολιθοδομή μεταξύ των λαξευτών αυτών στοιχείων, καθώς και η διακόσμηση στο εσωτερικό του κτηρίου, τα οποία επικαλείται ο αιτών προς θεμελίωση της αρχιτεκτονικής αξίας του κτίσματος, ελήφθησαν υπόψη και αξιολογήθηκαν από τη Διοίκηση, κρίθηκε δε ότι τα στοιχεία αυτά δεν αρκούν για να προσδώσουν στο κτήριο τον χαρακτήρα του νεωτέρου μνημείου, κατά το άρθρο 2 περίπτωση β΄ υποπερίπτωση ββ΄ και το άρθρο 6 παρ. 1 περίπτωση β΄ του ν. 3028/2002. Η κρίση αυτή είναι νόμιμη, βρίσκει έρεισμα στα στοιχεία του φακέλου και για την πληρότητά της δεν ήταν αναγκαίο ούτε να αναφέρονται, ειδικώς, οι επιμέρους επεμβάσεις που αλλοίωσαν τη φυσιογνωμία του κτηρίου, ούτε η διενέργεια συμπληρωματικής αυτοψίας, όπως αβασίμως ισχυρίζεται ο αιτών. Κρίθηκε, εξ άλλου, ότι με την υφιστάμενη διαμόρφωση της πόλεως το επίδικο κτίσμα δεν παρουσιάζει πολεοδομικό ενδιαφέρον και δεν συμβάλλει στη διατήρηση του παλαιού οικιστικού ιστού, που έχει σε μεγάλο βαθμό αλλοιωθεί. Και τούτο διότι τα όμορα παλαιά κτίσματα κατεδαφίσθηκαν ήδη κατ' εφαρμογή του σχεδίου πόλεως που εγκρίθηκε το 1936, πριν δηλαδή από τον χαρακτηρισμό του Δήμου Ηρακλείου ως οργανωμένου αρχαιολογικού χώρου [ο οποίος έλαβε χώρα, όπως προεκτέθηκε, το 1965], με συνέπεια το επίμαχο κτίσμα, η ρυμοτόμηση του οποίου προβλέπεται επίσης από το σχέδιο του 1936, να ευρίσκεται πλέον «στη μέση του δρόμου» [της οδού Γρεβενών]. Η γειτνίαση δε του κτίσματος αυτού με διάφορα αξιόλογα κτήρια δεν αποτελεί, κατά την κρίση της Διοικήσεως, επαρκές στοιχείο για τον χαρακτηρισμό του ως μνημείου, καθόσον δεν αποτελεί με αυτά ενιαίο σύνολο, ούτε στοιχείο αναγκαίο για την ανάδειξη της πολιτιστικής τους αξίας. Η προσβαλλόμενη απόφαση, εκδοθείσα με συνεκτίμηση όλων των στοιχείων του φακέλου, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται η εισήγηση της 7ης Εφορείας Νεωτέρων Μνημείων που συνοδεύει, κατά τα προεκτεθέντα, την 837/10.11.2003 πράξη της Προϊσταμένης της εν λόγω Εφορείας προς τη Διεύθυνση Νεώτερης και Σύγχρονης Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς, έλαβε επίσης υπόψη ότι το επίδικο κτίσμα αποτελούσε αποθήκη για τις ανάγκες της γνωστής οικογένειας των Καλοκαιρινών, η οποία κατά τα τέλη του 19ου αιώνα διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ιστορία της πόλεως, έκρινε όμως ότι το στοιχείο αυτό δεν αρκεί για τον χαρακτηρισμό του κτίσματος ως μνημείου λόγω της ιστορικής του αξίας. Υπό τα δεδομένα αυτά, εφόσον δηλαδή η Διοίκηση κατέληξε στην κρίση περί μη χαρακτηρισμού λαμβάνοντας υπόψη νόμιμα κριτήρια, μετά από συνεκτίμηση όλων των στοιχείων του φακέλου, και δεν προκύπτει ότι η κρίση αυτή αντίκειται στα διδάγματα της κοινής πείρας, η προσβαλλόμενη πράξη είναι νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένη. Η αιτιολογία της προσβαλλομένης δεν κλονίζεται από την εγκριθείσα με την ανωτέρω 45145/36/2002 υπουργική απόφαση προκαταρκτική πρόταση για την ανάπλαση του Ηρακλείου, εφόσον το

επίδικο κτήριο καταγράφεται μεν μεταξύ των κτηρίων συνοδείας, δεν προτείνεται όμως ο χαρακτηρισμός του, όπως δέχεται, άλλωστε, και ο αιτών [βλ. σχετικώς το από 15.5.2006 έγγραφο της Δ/νσης Προγραμματισμού και Ανάπτυξης του Δήμου Ηρακλείου, στο οποίο αναφέρεται ότι το ένδικο κτίσμα «δεν έχει χαρακτηρισθεί ως διατηρητέο ή προτεινόμενο για διατήρηση και δεν έχει συνταχθεί καρτέλα αξιολόγησης τόσο από τη μελέτη προστασίας και ανάδειξης της παλιάς πόλης, όσο και από τη μελέτη σύνταξης απογραφικών δελτίων (αρχιτεκτονικές καρτέλες) αξιόλογων κτηρίων που έχει συνταχθεί από τη ΔΕΠΟΣ», καθώς και την 39472/23.9.2004 απόφαση του Υφυπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Δ' 890), με την οποία χαρακτηρίστηκαν ως διατηρητέα μνημεία σαράντα επτά κτίσματα της πόλεως του Ηρακλείου και καθορίστηκαν οι ειδικοί όροι και περιορισμοί δομήσεώς τους]. Περαιτέρω, νομίμως ελήφθη υπόψη η ρυμοτόμηση του κτηρίου από το εγκριθέν το έτος 1936 σχέδιο πόλεως, εφόσον κριτήριο για τον χαρακτηρισμό ακινήτου ως νεωτέρου μνημείου αποτελεί, κατά το άρθρο 6 του ν. 3028/2002, και η πολεοδομική σημασία του, προς διάγνωση της οποίας διερευνάται και το ισχύον πολεοδομικό καθεστώς. Τέλος, εφόσον, κατά τα προαναφερθέντα άρθρα 2 και 6 του ν. 3028/2002, τα πολιτιστικά αγαθά που είναι μεταγενέστερα του 1830 δεν αποτελούν, αυτοδικαίως, μνημεία, αλλά απαιτείται να χαρακτηρίζονται ως μνημεία με διοικητική πράξη, εάν κριθεί ότι «η προστασία [τους] επιβάλλεται λόγω της ιστορικής, καλλιτεχνικής ή επιστημονικής σημασίας τους», η αξιολόγηση από τη Διοίκηση του επίδικου κτηρίου εν σχέσει προς τα ανωτέρω κριτήρια και η κρίση της ότι δεν συντρέχουν τα κριτήρια αυτά είναι νόμιμη, ουδόλως δε προκύπτει ότι η Διοίκηση αρνήθηκε τον χαρακτηρισμό λόγω της μη συνδρομής των παραπάνω κριτηρίων σε ιδιαίτερο βαθμό, όπως αβασίμως ισχυρίζεται ο αιτών. Συνεπώς, οι ανωτέρω λόγοι ακυρώσεως, με τους οποίους προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη πράξη δεν αιτιολογείται νομίμως και επαρκώς, είναι απορριπτέοι, ως αβάσιμοι, η περαιτέρω δε αμφισβήτηση των ουσιαστικών και τεχνικών κρίσεων της Διοικήσεως εκφεύγει των ορίων του ακυρωτικού ελέγχου. Μειοψήφησαν ο Σύμβουλος Θ. Αραβάνης και ο Πάρεδρος Δ. Βασιλειάδης, οι οποίοι υποστήριξαν την ακόλουθη γνώμη: Από τα προεκτεθέντα στοιχεία προκύπτει ότι το επίδικο κτήριο βρίσκεται στον κεντρικό πυρήνα της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου, δηλαδή σε ενεργό οικισμό που αποτελεί αρχαιολογικό χώρο, γειτνιάζει με αξιόλογα κτίσματα που υπάγονται σε καθεστώς προστασίας, δεν έχει υποστεί σημαντικές αλλοιώσεις και σχετίζεται με σημαντική ιστορική οικογένεια της περιοχής. Η λιτή μορφή του δεν αναιρεί ούτε μειώνει την αρχιτεκτονική του αξία, εφόσον, πάντως, πρόκειται για κτήριο που αποτελούσε αποθήκη, το γεγονός δε ότι άλλα παρόμοια κτίσματα έχουν ήδη κατεδαφισθεί δεν αποτελεί κριτήριο για τον μη χαρακτηρισμό του επίδικου, αλλά, αντιθέτως, για την προστασία και διατήρησή του. Ενόψει των ανωτέρω χαρακτηριστικών του επίδικου κτηρίου,

- των διατάξεων των άρθρων 6 και 14 του ν. 3028/2002, καθώς και των προτάσεων για την ανάπλαση της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου που περιέχονται στην εγκριθείσα με την ως άνω 45145/36/2002 απόφαση της Υφυπουργού Περιβάλλοντος, Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων μελέτη, σύμφωνα με την οποία το κτήριο αυτό περιλαμβάνεται στην περιοχή πρώτου βαθμού προστασίας, μεταξύ των κτηρίων συνοδείας, η προσβαλλόμενη απόφαση δεν είναι επαρκώς αιτιολογημένη, όπως βασίμως προβάλλεται.
25. Επειδή, προβάλλεται ότι η προσβαλλόμενη απόφαση εκδόθηκε κατά παράβαση των άρθρων 6 παρ. 10 και 14 παρ. 2 του ν. 3028/2002, καθώς και των άρθρων 1, 5 και 6 του ν. 1126/1981, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση των Παρισίων περί προστασίας της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, των άρθρων 1, 3 και 4 του ν. 2039/1992, με τον οποίο κυρώθηκε η Σύμβαση της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ευρώπη, και του άρθρου 1 παρ. 3 του ν. 3378/2005 περί κυρώσεως της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς. Ειδικότερα, προβάλλονται τα εξής: (α) Στο προοίμιο της προσβαλλομένης πράξεως δεν γίνεται μνεία της υπουργικής αποφάσεως 6526/1965, με την οποία ο Δήμος Ηρακλείου Κρήτης χαρακτηρίσθηκε «ως οργανωμένος αρχαιολογικός τόπος», η παράλειψη δε αυτή αποτελεί πλημμέλεια της πράξεως που την καθιστά ακυρωτέα. (β) Η προσβαλλόμενη απόφαση τυγχάνει ακυρωτέα διότι, πάντως, κατά παράβαση των ανωτέρω διατάξεων δεν έλαβε υπόψη και δεν συνεκτίμησε ότι το επίδικο κτίσμα βρίσκεται εντός των ορίων της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου, που έχει χαρακτηριστεί ως οργανωμένος αρχαιολογικός χώρος, και ότι αποτελεί τμήμα ευρύτερου παραδοσιακού συνόλου στο κέντρο του αστικού ιστού. (γ) Εφόσον το επίδικο κτήριο βρίσκεται εντός «του μνημειακού οικισμού του Δήμου Ηρακλείου», του οποίου η υφιστάμενη κατά τον χρόνο εκδόσεως 6526/1965 αποφάσεως κατάσταση πρέπει να διατηρηθεί εις το διηνεκές, απαγορεύεται η κατεδάφισή του. Κατά τους ισχυρισμούς του αιτούντος, συνέπεια της κηρύξεως ενός χώρου ως αρχαιολογικού είναι η διατήρηση της πολεοδομικής καταστάσεως του οικείου μνημειακού συνόλου, όπως αυτή είχε διαμορφωθεί κατά τον χρόνο της κηρύξεως, όλα δε τα προϋφιστάμενα της κηρύξεως κτίσματα που ευρίσκονται εντός των ορίων του αρχαιολογικού χώρου αποτελούν, αυτοδικαίως, μνημεία και να απαγορεύεται η κατεδάφιση ή η κατ' άλλον τρόπο αλλοίωση της φυσιογνωμίας τους. Συνεπώς, μη νομίμως ορίζεται στην προσβαλλόμενη απόφαση ότι η κατεδάφιση του κτίσματος επιτρέπεται μετά από άδεια του κατά τόπον αρμόδιου πολεοδομικού γραφείου. (δ) Εν πάση περιπτώσει, ακόμη και εάν γίνει δεκτό ότι επιτρέπεται η κατεδάφιση κτίσματος κειμένου εντός αρχαιολογικού χώρου, εν προκειμένω δεν χορηγήθηκε η απαιτούμενη σύμφωνα με τα άρθρα 6 παρ. 10 και 14 παρ. 2 του ν. 3028/2002 έγκριση του Υπουργείου Πολιτισμού, αλλά παρανόμως το ζήτημα τούτο παραπέμφθηκε προς κρίση στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία.

26. Επειδή, κατά τις προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 10 του ν. 3028/2000 (βλ. ανωτέρω, σκέψη 8), η κατεδάφιση νεωτέρων ακινήτων που είναι προγενέστερα των εκατό τελευταίων ετών ή η επ' αυτών εκτέλεση εργασιών, για τις οποίες απαιτείται η έκδοση οικοδομικής αδειάς, δεν επιτρέπεται χωρίς την έγκριση της αρμόδιας υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού, ακόμα και εάν τα ακίνητα αυτά δεν έχουν προηγουμένως χαρακτηριστεί ως μνημεία. Για τη χορήγηση της σχετικής εγκρίσεως ο ενδιαφερόμενος γνωστοποιεί στην αρμόδια υπηρεσία την πρόθεσή του να προβεί στην κατεδάφιση, η έγκριση δε θεωρείται ότι έχει χορηγηθεί εάν εντός ορισμένου χρονικού διαστήματος από τη γνωστοποίηση δεν συντελεσθούν οι προβλεπόμενες στην παράγραφο 5 του ίδιου άρθρου διατυπώσεις δημοσιότητας. Στην τελευταία αυτή διάταξη προβλέπεται, ειδικότερα, ότι η εισήγηση της κεντρικής ή περιφερειακής υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού, η οποία προηγείται της εκδόσεως της αποφάσεως περί χαρακτηρισμού ή μη ενός ακινήτου ως νεωτέρου μνημείου, κοινοποιείται με μέριμνα της υπηρεσίας στον κύριο, τον νομέα ή τον κάτοχο του ακινήτου, ο οποίος μπορεί να υποβάλει αντιρρήσεις. Με τις διατάξεις αυτές επιδιώκεται η ενημέρωση των αρμοδίων υπηρεσιών του Υπουργείου Πολιτισμού για την ύπαρξη παλαιών ακινήτων, τα οποία δεν ανάγονται στην προ του 1830 περίοδο και δεν είναι, συνεπώς, αρχαία εκ του νόμου, ενδέχεται όμως να παρουσιάζουν καλλιτεχνικά, αρχιτεκτονικά, πολεοδομικά, ιστορικά στοιχεία και εν γένει πολιτιστική αξία μη έχουσα εισέτι διαγνωσθεί, η οποία θα δικαιολογούσε τον χαρακτηρισμό τους ως νεωτέρων μνημείων. Τούτο δε για να αποτρέπεται ο κίνδυνος κατεδαφίσεως ή αλλοιώσεως των ακινήτων αυτών και να κινείται η διαδικασία χαρακτηρισμού τους, εφόσον κριθεί ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις του νόμου. Κατά την έννοια, επομένως, του άρθρου 6 παρ. 10 του ν. 3028/2002, όταν εκδίδεται απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού με την οποία ορισμένο ακίνητο, μεταγενέστερο του 1830, αλλά προγενέστερο των τελευταίων εκατό ετών, δεν χαρακτηρίζεται ως νεώτερο μνημείο, λόγω μη συνδρομής, κατά την κρίση της Διοικήσεως, των νομίμων προϋποθέσεων, η απόφαση αυτή συνιστά και άδεια κατεδαφίσεως του ακινήτου αυτού [ή εκτελέσεως επ' αυτού οικοδομικών εργασιών], καθόσον έχουν ήδη εξετασθεί τα χαρακτηριστικά του ακινήτου, έχει υπάρξει αρνητική απόφαση για τον χαρακτηρισμό του ως μνημείου και δεν υφίσταται ο ανωτέρω κίνδυνος, στην αποτροπή του οποίου αποβλέπει η προβλεπόμενη στην παράγραφο 10 ειδική έγκριση. Εξ άλλου, το άρθρο 14 παρ. 1 του ως άνω νόμου προβλέπει ότι στους αρχαιολογικούς χώρους που βρίσκονται εντός σχεδίου πόλεως ή εντός των ορίων νομίμως υφισταμένων ενεργών οικισμών, μπορεί να καθορίζονται ζώνες με υπουργική απόφαση, κατά τα οριζόμενα στο προηγούμενο άρθρο 13 που αφορά τους εκτός σχεδίου πόλεως και εκτός ορίων οικισμών αρχαιολογικούς χώρους. Περαιτέρω, στην παράγραφο 2 του αυτού άρθρου ορίζεται ότι στους ως άνω ενεργούς οικισμούς ή σε τμήματά τους,

που αποτελούν αρχαιολογικούς χώρους, κατ' αρχήν απαγορεύονται οι επεμβάσεις οι οποίες αλλοιώνουν τον χαρακτήρα και τον πολεοδομικό τους ιστό ή διαταράσσουν την μεταξύ των κτηρίων και των υπαίθριων χώρων σχέση. Κατ' εξαίρεση, κατόπιν αδείας του Υπουργού Πολιτισμού η οποία χορηγείται μετά από γνώμη του οικείου γνωμοδοτικού οργάνου, επιτρέπεται, μεταξύ άλλων, η ανέγερση νέων κτισμάτων, εφόσον συνάδουν με τον χαρακτήρα του οικισμού, καθώς και η κατεδάφιση υφισταμένων κτισμάτων, εφόσον δεν αλλοιώνεται ο χαρακτήρας του αντίστοιχου συνόλου. Κατά την έννοια των διατάξεων αυτών, στους ενεργούς οικισμούς που αποτελούν αρχαιολογικούς χώρους απαγορεύονται επεμβάσεις οι οποίες είναι δυνατόν να επιφέρουν, με άμεσο ή έμμεσο τρόπο, καταστροφή, βλάβη ή αλλοίωση του χαρακτήρα και του πολεοδομικού τους ιστού, σε κάθε περίπτωση δε, για την εκτέλεση οποιουδήποτε έργου είτε στα κτίσματα είτε στους κοινόχρηστους χώρους, ακόμη και εάν η πραγματοποίηση του έργου δεν επιφέρει τις ανωτέρω δυσμενείς συνέπειες και, συνεπώς, δεν εμπίπτει στη σχετική απαγόρευση, απαιτείται προηγούμενη έγκριση του Υπουργού Πολιτισμού, ύστερα από γνώμη του οικείου συμβουλίου. Ο Υπουργός Πολιτισμού, προκειμένου να χορηγήσει την έγκριση (άδεια) εκτελέσεως έργου σε οικισμό που αποτελεί αρχαιολογικό χώρο, αξιολογεί τα χαρακτηριστικά του έργου και εκτιμά τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις που θα έχει η εκτέλεσή του στον οικισμό, δηλαδή στο αγαθό που εμπίπτει στο πεδίο προστασίας του ν. 3028/2002. Η αιτιολογία της χορηγουμένης εγκρίσεως πρέπει, για να είναι πλήρης, να περιέχει οπωσδήποτε περιγραφή του προς εκτέλεση έργου και τεκμηριωμένη εκτίμηση των επιπτώσεων του έργου (πρβλ. ΣτΕ [2500/2009](#), [4989/1996](#)). Συνεπώς, η προβλεπόμενη στο άρθρο 14 παρ. 2 του ν. 3028/2002 έγκριση για την κατεδάφιση κτίσματος κειμένου εντός των ορίων ενεργού οικισμού που αποτελεί αρχαιολογικό χώρο απαιτείται και στις περιπτώσεις κατά τις οποίες έχει ήδη εκδοθεί απορριπτική απόφαση του Υπουργού Πολιτισμού επί αιτήματος χαρακτηρισμού του συγκεκριμένου ακινήτου ως μνημείου. Καθόσον, είναι δυνατόν ένα ακίνητο να μην συγκεντρώνει μεν τις προϋποθέσεις για να χαρακτηριστεί ως νεώτερο μνημείο, αλλά η κατεδάφισή του, παρά ταύτα, να αλλοιώνει τον χαρακτήρα και τον πολεοδομικό ιστό του οικισμού και να διαταράσσει, κατά τρόπο βλαπτικό για τον αρχαιολογικό χώρο, τη σχέση μεταξύ του δομημένου και του ελεύθερου χώρου. Δεν αποκλείεται, πάντως, η απορριπτική του αιτήματος χαρακτηρισμού απόφαση να εμπεριέχει την κρίση ότι η διατήρηση του συγκεκριμένου κτίσματος δεν είναι απαραίτητη για την μη αλλοίωση του χαρακτήρα του αποτελούντος αρχαιολογικό χώρο ενεργού οικισμού και ότι η κατεδάφισή του δεν θα διαταράξει τον πολεοδομικό ιστό και την εν γένει σχέση μεταξύ των κτηρίων και των υπαίθριων χώρων. Δεν απαιτείται, δηλαδή, η έκδοση οπωσδήποτε αυτοτελούς αποφάσεως, κατ' επίκληση, ρητώς, των διατάξεων του άρθρου 14 παρ. 2 του ν. 3028/2002, αλλά είναι δυνατόν, η σχετική κρίση, που πρέπει να είναι ειδικώς

αιτιολογημένη εν σχέσει προς τα κριτήρια του άρθρου αυτού, να ενυπάρχει στην απόφαση η οποία εκδίδεται επί του ζητήματος του χαρακτηρισμού του ακινήτου.

27. Επειδή, όπως προεκτέθηκε, από τα στοιχεία του φακέλου προκύπτει ότι το επίδικο κτήριο είναι μεταγενέστερο του 1830 και προγενέστερο των εκατό τελευταίων ετών [άρθρο 2 περίπτωση β΄ υποπερίπτωση ββ΄ και άρθρο 6 παρ. 1 περίπτωση β΄ του ν. 3028/2002], ευρίσκεται δε εντός της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου, εντός δηλαδή του τμήματος που έχει χαρακτηριστεί ως οργανωμένος αρχαιολογικός χώρος. Τα ανωτέρω κρίσιμα στοιχεία, ήτοι την χρονική περίοδος στην οποία ανάγεται το κτήριο και τη θέση του εντός του αρχαιολογικού χώρου, τα είχε υπόψη της η Διοίκηση κατά την έκδοση της προσβαλλομένης, δοθέντος, άλλωστε, ότι και ο ίδιος ο αιτών στις αιτήσεις, τις παραστάσεις και τα υπομνήματά του προς τις κεντρικές και περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Πολιτισμού και τα οικεία Συμβούλια, Τοπικό και Κεντρικό, αναφέρθηκε κατ' επανάληψη στα δύο αυτά στοιχεία. Αβασίμως, συνεπώς, προβάλλεται ότι η Διοίκηση δεν συνεκτίμησε τη θέση του επίδικου κτίσματος εντός της παλαιάς πόλεως του Ηρακλείου. Εξ άλλου, η παράλειψη μνείας της προαναφερθείσης 6526/1965 αποφάσεως, με την οποία ο Δήμος Ηρακλείου Κρήτης χαρακτηρίσθηκε «ως οργανωμένος αρχαιολογικός τόπος», στην προσβαλλόμενη πράξη, καθώς και στις εισηγήσεις και τις γνωμοδοτήσεις που εκδόθηκαν κατά την προηγηθείσα διοικητική διαδικασία, δεν καθιστά ακυρωτέα την προσβαλλομένη για έλλειψη νομίμου ερείσματος και είναι απορριπτέος ως αβάσιμος ο σχετικός λόγος. Περαιτέρω, αβάσιμος είναι και ο συναφής λόγος ότι εφόσον το επίδικο ακίνητο ανάγεται σε περίοδο προγενέστερη των εκατό τελευταίων ετών και περιλαμβάνεται στον αρχαιολογικό χώρο, αποτελεί, αυτοδικαίως και χωρίς να απαιτείται χαρακτηρισμός του, μνημείο. Και τούτο διότι, όπως προεκτέθηκε, επιτρέπεται, υπό όρους και μετά από τήρηση της διαγραφομένης στον ν. 3028/2002 διαδικασίας, η κατεδάφιση ή η κατ' άλλον τρόπο επέμβαση σε νεώτερα ακίνητα ευρισκόμενα εντός ενεργού οικισμού αποτελούντος αρχαιολογικό χώρο και δεν καθίστανται αυτοδικαίως τα ακίνητα αυτά διατηρητέα (πρβλ. ΣτΕ [4733/2012](#)). Εξ άλλου, σύμφωνα με όσα έγιναν δεκτά στην προηγούμενη σκέψη, οι απαιτούμενες δυνάμει των άρθρων 6 παρ. 10 και 14 παρ. 2 του ν. 3028/2002, εγκρίσεις του Υπουργείου Πολιτισμού μπορεί να εμπεριέχονται και στην απόφαση με την οποία ορισμένο ακίνητο, που βρίσκεται εντός αρχαιολογικού χώρου και είναι προγενέστερο των εκατό τελευταίων ετών, δεν χαρακτηρίζεται ως νεώτερο μνημείο. Εν προκειμένω δε, η ρήτρα που διαλαμβάνεται στην προσβαλλομένη απόφαση, σύμφωνα με την οποία «η απόφαση αυτή δεν αποτελεί άδεια κατεδάφισης την οποία χορηγεί το αρμόδιο Πολεοδομικό Γραφείο», δεν συνιστά παράλειψη του Υπουργού Πολιτισμού να χορηγήσει τις προβλεπόμενες στις ανωτέρω διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 10 και 14 παρ. 2 του ν. 3028/2002 εγκρίσεις, αλλ' αντιθέτως έχει την έννοια ότι

χορηγούνται υπο actu οι εγκρίσεις αυτές, οι οποίες, πάντως, δεν υποκαθιστούν την απαιτούμενη κατά το άρθρο 329 παρ. 1 του Κώδικα Βασικής Πολεοδομικής Νομοθεσίας (ΚΒΠΝ π.δ. της 14/27.7.1999 [Δ' 580]) οικοδομική άδεια. Είναι δε οι εγκρίσεις αυτές, με τις οποίες κρίθηκε για όλους τους προεκτεθέντες λόγους, ότι δεν συντρέχουν οι προϋποθέσεις προστασίας και διατηρήσεως του επίδικου κτίσματος, κατ' αρχήν νομίμως και επαρκώς αιτιολογημένες. Υπό τα δεδομένα αυτά, ο λόγος ακυρώσεως, ότι εν προκειμένω δεν χορηγήθηκε η απαιτούμενη σύμφωνα με τα άρθρα 6 παρ. 10 και 14 παρ. 2 του ν. 3028/2002 έγκριση του Υπουργείου Πολιτισμού, αλλά παρανόμως το ζήτημα τούτο παραπέμφθηκε προς κρίση στην αρμόδια πολεοδομική υπηρεσία, πρέπει να απορριφθεί ως αβάσιμος. Τέλος και ο λόγος περί παραβάσεως των ανωτέρω διατάξεων της Συμβάσεως των Παρισίων για την προστασία της παγκόσμιας πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, της Συμβάσεως της Γρανάδας για την προστασία της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς στην Ευρώπη και της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την προστασία της αρχαιολογικής κληρονομιάς, είναι επίσης απορριπτέος ως αβάσιμος, καθόσον οι διατάξεις αυτές δεν απαγορεύουν την κατεδάφιση κτισμάτων, τα οποία, κατά την αιτιολογημένη κρίση των αρμοδίων οργάνων, δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη αρχιτεκτονική και ιστορική αξία και δεν συμβάλλουν στην ανάδειξη της φυσιογνωμίας και των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών των παραδοσιακών συνόλων, στα οποία εντάσσονται, όπως συμβαίνει εν προκειμένω. Κατά τη γνώμη, όμως, του Συμβούλου Θ. Αραβάνη και του Πάρεδρου Δ. Βασιλειάδη, ο λόγος αυτός είναι βάσιμος (βλ. ανωτέρω, σκέψη 24).

28. Επειδή, ενόψει των ανωτέρω, η κρινόμενη αίτηση πρέπει να απορριφθεί.